

LUNDS
UNIVERSITET

Barns rätt till deltagande

Hur barns rätt till delaktighet skildras i vårdnadstvister i domstol.

Av: Tove Vernberg och Hanna Linderoth

LUNDS UNIVERSITET
Rättssociologiska institutionen

Kandidatuppsats (RÄSK02)
Vårtermin 2021

Handledare: Per Wickenberg

Examinator: Johan Rosquist

Abstract

The aim of this study is to examine children's participation within custody disputes and evaluate if the incorporation of the Convention on the Rights of the Child into Swedish legislation had an impact on district court cases concerning custody disputes, with a solitary focus on article 12. The study will primarily examine if the incorporation, as expected by the government, had an effect on children's participation in court and if so, in what way is it portrayed. Further on, the study aims to outline the enforcement of article 12 of Convention on the Rights of the Child. The study is based on district court cases concerning custody disputes from 2019 and 2020. Through a qualitative content analysis of the court cases we were able to emphasize the impacts of the incorporation of article 12 of the Convention on the Rights of the Child and further shed light on the prevailing problems with article 12. The results indicate that the incorporation has not had a significant impact on custody disputes cases, both in child's participation and the enforcement. The analysed district court cases confirm that the interpretation of when a child is old and mature enough to participate in court differ. This study discusses causes that can give an explanation for the result and concludes with new insights and questions regarding children's participation in court and the enforcement of article 12 of the Convention on the Rights of the Child.

Nyckelord: Artikel 12, barn, barnkonvention, barnperspektiv, Convention on the rights of the child, FN:s barnkonvention, vårdnadstvist

Förord

Vi vill rikta ett stort tack till alla de människor som på något vis bidragit till framställningen av denna uppsats. Framförallt vill vi rikta ett stort tack till vår handledare Per Wickenberg som hjälpt oss under hela skrivprocessen. Tack för dina goda råd, kloka ord och synpunkter under hela uppsatsskrivandet.

Med denna uppsats avslutar vi en rolig och lärorik studietid på Lunds universitet.

Tack!

Lund, maj 2021

Förkortningar m.m.

FN

Prop

SOU

BK

*barnet *mamman *pappan

Förenta Nationerna

Proposition

Statens offentliga utredningar

Barnkonventionen

Namnen på de berörda i

tingsrättsdomarna har

ersatts med benämning barnet,

mamman eller pappan för att

skydda känsliga uppgifter.

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	<i>Bakgrund</i>	1
1.2	<i>Barnkonventionens tillkomst</i>	2
1.3	<i>FN:s barnrättskommitté</i>	2
1.4	<i>Ratificering av barnkonventionen</i>	3
1.4.1	<i>Barnkonventionen artikel 12</i>	4
1.5	<i>Barnrättskommitténs allmänna kommentar</i>	4
1.6	<i>Rättsläget</i>	5
1.6.1	<i>Företrädesrätt</i>	5
1.7	<i>Vårdnadstvist</i>	6
2	Syfte & Frågeställning	6
1.1	<i>Rättssociologisk relevans</i>	7
3	Disposition	8
4	Tidigare forskning	8
4.1	<i>Litteratursökning</i>	8
4.2	<i>Problematik kring tolkningsutrymme</i>	9
4.3	<i>Synen på barn i rätten</i>	10
4.4	<i>Barnkonventionen som lag i en nordisk kontext</i>	10
4.5	<i>Sammanfattning av tidigare forskning</i>	12
5	Teoretiskt ramverk	12
5.1	<i>Implementeringsproblemet</i>	12
5.2	<i>Barnperspektiv och barns perspektiv</i>	14
6	Metod	15
6.1	<i>Insamling av data</i>	16
6.2	<i>Innehållsanalys</i>	17
6.3	<i>Analysmetod</i>	17
6.4	<i>Urval</i>	19
6.5	<i>Studiens tillförlitlighet</i>	20
6.6	<i>Metodologiska överväganden och begränsningar</i>	21
6.7	<i>Etiska överväganden</i>	23
7	Resultat	24
7.1	<i>Barnets ålder</i>	26
7.2	<i>Uttryck för barns åsikt/vilja i tingsrättsdomen och domskäl</i>	26
7.3	<i>Stämmer tingsrättens beslut överens med barnets vilja</i>	27
7.4	<i>Har tingsrätten hänvisat till barnkonventionen artikel 12?</i>	29
7.5	<i>Övriga iakttagelser</i>	30
7.5.1	<i>Begäran från förälder om att barnet ska få höras</i>	30
7.5.2	<i>Genom vilket organ framförs barnets åsikt</i>	31
7.5.3	<i>Hänvisning till att hänsyn till barnets vilja ska tas framförs på olika sätt</i>	32

7.5.4	Tingsrättens syn på utredningar	33
7.5.5	Användning av praxis	34
8	Analys	34
8.1	<i>Applicering av barnperspektivet på tingsrätten</i>	34
8.2	<i>Varför hörs inte barn i rätten?</i>	35
8.3	<i>Varför skiljer sig uppfattningen när ett barn anses vara tillräckligt gammal och mogen?</i>	36
8.4	<i>Tillämpning av barnkonventionen artikel 12</i>	38
9	Avslutande diskussion	39
	Referenser	42

1 Inledning

Det finns ett grundtagande inom rättsvetenskapen som menar att politiken stiftar lagar i syfte att de ska följas. Relationen mellan lagen och rättens praktik ska samsverka i ett system som stämmer överens med varandra, dock visar oräkneligt många studier på att detta inte alltid är fallet (Baier, Nafstad & Svensson 2018, s. 16). Det är svårt att förutse huruvida lagen kommer uppfylla dess syfte eller ej innan den implementerats.

Barnkonventionen har varit omdiskuterad i Sverige sedan förslaget om att inkorporera konventionen till lag lades fram (Prop. 2017/18:186). I dokument från regeringen framgår det hur barnkonventionen som svensk lag kommer innebära ett förtydligande av att domstolar och rättstillämpare ska beakta de rättigheter som följer av barnkonventionen vid beslutsprocesser i mål och ärenden som rör barn (Socialdepartementet 2018). Men att implementera barns rätt till deltagande, vilket innefattar artikel 12 under barnkonventionen, har visat sig vara problematiskt bland andra konventionsstater. Sverige är inte först med att inkorporera konventionen till lag, flera konventionsstater världen runt har haft barnkonventionen i lagstiftningen i flera år. Artikel 12 är en av de mest omtalade artiklarna under barnkonventionen. Många länder menar att artikeln inte uppnår dess syfte eftersom genomförandet av den är så pass komplicerat. Tyskland, Costa Rica och Bangladesh har i rapporter till FN:s barnrättskommitté beskrivit artikel 12 som den svåraste i barnkonventionen att genomföra och de är inte ensamma om att framföra problematiken med artikeln till FN (Stern 2007). Forskare diskuterar huruvida den verkligen uppfyller dess syfte och många riktar sin kritik till det fria tolkningsutrymmet som råder i artikelns formulering. Norge är ett av de länder som tycks bemästrat den problematik som de stött på med artikel 12 enligt Åhman (2011) och Stern och Jörnruud (2011). Men att Norge lyckats ge ingen garanti för Sveriges genomförande av artikeln. Barnkonventionen har varit svensk lag i drygt ett år och det är av intresse att se huruvida syftet med inkorporeringen har uppnåtts.

1.1 Bakgrund

Barnkonventionen är FN:s konvention om barnets rättigheter som ämnar att sätta en internationell standard för barns rättigheter och skydd i samhället. Konventionen

innefattar 54 artiklar varav 41 stycken är sakartiklar som slår fast barnets rättigheter. Artiklarna avser att skydda barn mot försummelse, misshandel och exploatering men även att tillgodose grundläggande rättigheter som utbildning, utveckling och överlevnad (Unicef u.å.a). Av artiklarna har FN:s barnrättskommitté utsett fyra artiklar som grundläggande principer, artikel 2, 3, 6 och 12, vilket gör dem vägledande för tolkning av konventionen som helhet. De grundläggande principerna innefattar bestämmelser om barns lika värde, barns rätt till liv och utveckling, hänsyn till barnets bästa i alla förfaranden och barns rätt att bilda och uttrycka sina åsikter. Barnkonventionens bestämmelser riktar sig till barn som enligt konventionens definition är varje människa under 18 år (Barnombudsmannen u.å.a).

1.2 Barnkonventionens tillkomst

1959 antog FN:s generalförsamling en deklARATION om barns rättigheter som vädjade till föräldrar, frivilliga organisationer och lokala och nationella myndigheter att erkänna barnets rättigheter och se till att de följs genom lagstiftning. Trots att deklARATIONEN inte var ett lagligt bindande dokument och därmed inte kunde tillgodose barns rättigheter i lika stor utsträckning som barnkonventionen, lade den grund för många av de grundläggande principer som idag ingår i konventionen. Med tiden utvecklades deklARATIONEN om barns rättigheter och FN:s generalförsamling antog fler överenskommelser som en del av deklARATIONEN. 1978 började barnrättsorganisationer att propagera för ett lagligt bindande dokument som skulle försäkra att regeringar tillgodoser barns rättigheter. FN:s konvention om barns rättigheter blev till 1989 och antogs samma år av FN:s generalförsamling. Konventionen var det första dokumentet om barns rättigheter som var lagligt bindande. I samband med att barnkonventionen trädde i kraft 1990, uppmanade FN alla stater att ratificera och implementera barnkonventionen. Idag har alla länder förutom USA ratificerat barnkonventionen (Unicef u.å.a).

1.3 FN:s barnrättskommitté

För alla FN:s centrala konventioner om mänskliga rättigheter har en kommitté av oberoende experter tillsatts. FN:s kommitté för barns rättigheter går under benämningen barnrättskommittén. Kommittén består av 18 personer med högt

moraliskt anseende och hög erfarenhet inom det område konventionen omfattar. Barnrättskommitténs huvuduppgift är att övervaka och granska efterlevnaden av barnkonventionen hos konventionsstaterna. Kommittén kan därefter föreslå åtgärder staten bör ta för att i högre utsträckning efterleva konventionens bestämmelser, detta görs genom allmänna kommentarer som tillskrivs respektive stat. I den allmänna kommentaren som tillskrevs Sverige 2015, var ett av förslagen att inkorporera konventionen till svensk lag (United Nations 2015). I kommentaren riktade man stark kritik mot att Sverige ännu inte valt att genomföra detta. FN:s barnrättskommitté hävdade att barnkonventionen som svensk lag skulle underlätta och göra skillnad i ärenden gällande asyl, vårdnadstvister och socialtjänstutredningar (Unicef u.å.b). Varje konventionsstat är skyldig att regelbundet rapportera till barnrättskommittén om genomförandet av konventionsbestämmelserna inom staten. Det ansvar och de uppdrag som barnrättskommittén besitter framgår i barnkonventionens artikel 43 och 44 (Barnombudsmannen u.å.b).

1.4 Ratificering av barnkonventionen

Sverige var ett av de första länder att ratificera barnkonventionen, vilket i praktiken innebär att staten förbinder sig att respektera och främja konventionens bestämmelser. Staten blir skyldig att avstå från lagar och praxis som inte ligger i linje med konventionens principer. Varken konventionen eller FN:s barnrättskommitté förutsätter att genomförandet av ratificeringen av konventionen ska säkerställas genom en viss metod. Staten ansvarar därför själv för att säkerställa att lag och praxis överensstämmer med konventionens bestämmelser. I propositionen för ratificering av barnkonventionen bedömdes svensk rätt och praxis överensstämma med konventionens bestämmelser, regeringen ansåg därmed att inga lagändringar krävdes (SOU 2020:63 s.93–94). I Sverige har vi ett dualistiskt rättssystem vilket innebär att en ratificering av en konvention inte per automatik gör konventionen till svensk lag och blir därför inte tillämplig i domstolar och myndigheter. Länder som Frankrike, Nederländerna och Belgien har ett monistiskt rättssystem som automatiskt ger internationella konventioner samma status som de nationella lagarna vid en ratificering. En ratificering av en konvention kan därmed direkt tillämpas i praxis (Unicef 2020).

1.4.1 Barnkonventionen artikel 12

Enligt FN:s barnrättskommitté är barnets rätt att höras och tas på allvar en av barnkonventionens grundläggande värderingar vilket gör den vägledande för tolkning av barnkonventionen som helhet. Denna rättighet uttrycks i barnkonventionens artikel 12 som innefattar paragraf 1 och 2. Vid statens offentliga utredning av barnkonventionen och svensk rätt framgår det att svensk lagstiftning och praxis inte helt ligger i linje med innebörden av artikel 12 (SOU 2020:63). Artikel 12 i barnkonventionen formuleras som följande:

1." Konventionsstaterna ska tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad."

2. "För detta ändamål ska barnet, i alla domstolsförfaranden och administrativa förfaranden som rör barnet, särskilt beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom en företrädare eller ett lämpligt organ och på ett sätt som är förenligt med nationella procedurregler."

(Socialdepartementet 2018)

1.5 Barnrättskommitténs allmänna kommentar

FN:s barnrättskommitté har publicerat allmänna kommentarer kring barnkonventionens bestämmelser för att utveckla innehållet i varje artikel och ge en mer ingående förklaring hur olika artiklar och teman i barnkonventionen bör tolkas. De allmänna kommentarerna ska vägleda konventionsstaterna i användningen av barnkonventionen i praxis. Dessa är publicerade på engelska och sedan översatta till svenska av Barnombudsmannen (Barnombudsmannen u.å.c). I barnrättskommitténs allmänna kommentar utvecklas artikel 12 enligt följande; Paragraf 1 försäkrar barnets rätt att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör hen och att dessa åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. Staten ansvarar över att tillämpa åtgärder i syfte att få reda på barnets åsikter i alla frågor som rör barnet (Barnrättskommittén 2009 s.4). Paragrafen uttrycker även att hänsyn till barnets ålder och mognad ska tas vid invägning av åsikt i beslut, denna bestämmelse kommer beaktas genom studiens undersökningsmetod för att uppnå ett så jämförbart resultat som möjligt. Paragraf 2 försäkrar barnets rätt att höras i alla domstols- och administrativa förfaranden som rör barnet. Barnrättskommittén betonar att denna bestämmelse ska gälla alla relevanta domstolsförfaranden som rör barnet, utan några begränsningar

(Barnrättskommittén 2009 s.7). I statens offentliga utredning på barnkonventionen och svensk rätt framgår det att den tidigare lagstiftningen inte säkerställt att ett barn i en familjerättslig tvist får uttrycka sina åsikter på det sätt som artikel 12.2 avser (SOU 2020:63 s.572).

1.6 Rättsläget

2018 överlämnade regeringen en proposition med förslag om en lag om inkorporering av FN:s barnkonvention till riksdagen (SOU 2020:63 s.96). En inkorporering av en konvention innebär att hela konventionen i fråga tas in i den nationella lagstiftningen och konventionen blir direkt tillämpbar i domstolarna (Unicef u.å.c). I och med en inkorporering av barnkonventionen tydliggörs barnets roll som rättssubjekt och kan därmed förväntas i högre grad medverka och vara i fokus vid situationer som angår barnet (Prop. 2017/18:186). Lagen trädde i kraft 1 januari 2020 och vi har nu levt med barnkonventionen som lag i Sverige i drygt ett år (SOU 2020:63 s.96). I propositionen om förslaget om inkorporering framgår det att särskilt fokus bör ligga på principen om barnets rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade (Prop. 2017/18:186 s. 92–93). Barnets rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade framgår i barnkonventionens artikel 12 (Socialdepartementet 2018).

För att barnkonventionen ska få fortsatt avtryck i lagstiftningen och synliggöras i förarbeten till lagstiftning konstaterar regeringen konstaterar att det finns fortsatt behov av systematiskt transformeringsarbete. Regeringen har beslutat att tillsätta en särskild utredning (barnrättighetsutredningen) med uppdraget att kartlägga och belysa hur den svenska lagstiftningen och praxis ligger i linje med barnkonventionen. Syftet med utredningen är att stödja det fortsatta arbetet med transformeringen av barnkonventionens principer inom olika rättsområden (Prop. 2017/18:186).

1.6.1 Företrädesrätt

I och med inkorporering av barnkonventionen får konventionen samma rättslig status som andra svenska lagar. I Norge har barnkonventionen föreskrivits företrädesrätt, vilket gör att barnkonventionen väger tyngre vid konflikt med andra lagar. Inom svensk lag har inte barnkonventionen någon företrädesrätt, vilket i praktiken innebär att

barnkonventionen inte kommer ha företräde vid konflikt med andra lagar, utan då gäller de normala juridiska tolkningsprinciperna (Barnombudsmannen 2019).

Barnrättighetsutredningen, som ansvarar för att kartlägga huruvida svensk lag och praxis stämmer överens med barnkonventionens principer, har lyft frågan om hur barnkonventionen ska ges företräde vid lagkonflikter. De hänvisar till Högsta Domstolens uttalande princip angående Europakonventionen, som menar att mänskliga rättigheter ska väga tungt vid lagkonflikter på grund av dess speciella karaktär. Barnrättighetsutredningen menar att denna princip bör även kunna tillämpas på barnkonventionen (Barnombudsmannen 2019).

1.7 Vårdnadstvist

I Sverige är separationer och vårdnadstvister förhållandevis vanligt. Ungefär en fjärdedel av barn under 18 år har föräldrar som inte bor tillsammans och årligen berörs cirka 60 000 barn av separationer mellan föräldrar (SOU 2017:6, Se barnet!). Antal vårdnadstvistärenden i Sverige var 6 306 år 2019 och 5 988 år 2020 (Domstolsverket 2020).

En vårdnadstvist är en rättslig process som fastslår vårdnaden för ett eller flera barn. Tingsrätten arbetar då med frågor som vårdnad, boende och umgänge för ett barn där de föräldrar eller andra vårdnadshavare är oense. Målet tas upp genom antingen ett pågående skilsmässomål eller stämningsansökan från en av föräldern. Oavsett om personen är kärke eller svarande får de efterfråga att tingsrätten beslutar på ett visst sätt. Tingsrätten kan besluta att socialnämnden och familjerätten ska lämna upplysningar eller genomföra utredningar som domstol kan använda som grund för beslutet om vårdnad (Sveriges Domstolar 2021).

2 Syfte & Frågeställning

Enligt den svenska regeringen ska barnkonventionen som lag innebära ett förtydligande av att domstolar och rättstillämpare ska beakta de rättigheter som följer av barnkonventionen vid beslutsprocesser i mål och ärenden som rör barn (Socialdepartementet 2018). Dock tycks inkorporeringen av artikel 12 ha misslyckats bland många konventionsstater som tidigare inkorporerat barnkonventionen (Stern

2008). Studien kommer ta avstamp i vårdnadstvister där vi kommer att undersöka barns rättigheter enligt artikel 12 under barnkonventionen. Syftet med studien är att undersöka barns utrymme till att komma till tals och hur deras delaktighet skildras i rättsprocessen vid vårdnadstvistärenden. Studien syftar även till att granska hur inkorporeringen har påverkat tillämpningen av artikel 12 i barnkonventionen gällande vårdnadstvister.

Vi avser att undersöka detta utifrån frågeställningarna:

- 1. Hur skildras barns delaktighet i rättsprocesser vid vårdnadstvister?**
- 2. Hur har inkorporeringen av barnkonventionen påverkat tillämpningen av barnkonventionens artikel 12 i domar gällande vårdnadstvister?**

1.1 Rättssociologisk relevans

1 januari 2020 inkorporerades barnkonventionen till svensk lag, vilket i praktiken innebär ett förtydligande av att domstolar och rättstillämpare ska beakta de principer som följer av barnkonventionen. Inkorporeringen av barnkonventionen kommer ge konventionen lagstöd i svensk lag, där barnets rättigheter ska beaktas vid avvägningar och bedömningar som görs i beslutsprocesser som rör barnet (Regeringskansliet 2020). Genom en inkorporering tvingar staten domstolar och rättstillämpare att ta beslut utefter de principer som följer av konventionen, på detta sätt kan lagen styra över den rättsliga praxisen. Maktrelationen mellan den kodifierade straffrätten och den rättsliga praxisen rubriceras inom rättssociologin som rättslig deduktion och beskriver det grundläggande antagandet att det som är lag även ska utövas i rättslig praxis. Staten implementerar lagar i syfte att de ska följas i praktiken. Detta betyder dock inte att lagen alltid korresponderar med praxis (Baier, Svensson, Nafstad, 2018 s. 17–18).

Att implementera barns rätt till deltagande har visat sig vara problematiskt bland konventionsstater. Tyskland, Costa Rica och Bangladesh har i rapporter till FN:s barnrättskommitté beskrivit artikel 12 som en av de svåraste artiklarna i barnkonventionen att genomföra (Stern 2007). Det är därav av rättssociologisk relevans att undersöka huruvida inkorporeringen av barnkonventionen påverkat rättslig praxis och mäta hur barns deltagande i beslutsprocesser påverkats.

3 Disposition

I det första avsnittet i studien redovisas en bakgrund till ämnet. I det andra avsnittet redogörs studiens syfte och dess frågeställningar samt vilken rättssociologisk relevans som studien besitter. För att skapa en förförståelse till ämnet och leda in läsaren på området presenteras tidigare forskning i form av olika relevanta artiklar under avsnitt 4, därefter beskrivs det teoretiska ramverk som studien tar avstamp i under avsnitt 5. Vilken metod och vilket material som studien bygger på samt vilket urval och metodologiska överväganden som har gjorts beskrivs under avsnitt 6. Här diskuteras även etiska överväganden och analysmetod. Avsnitt 7 presenterar studiens resultat och avsnitt 8 behandlar analysen som görs på det resultat som presenterats. Studiens sista avsnitt tar avstamp i en avslutande diskussion gällande studiens resultat och analys.

4 Tidigare forskning

För att skapa en grundförståelse kring barnkonventionen och implementeringen av konventionens artikel 12 har tidigare forskning inom området sammanställts och problemområden belysts. Nedan redogörs den forskning som vi funnit relevant för ämnet och som diskuterat diverse problematik inom ämnet. Den problematik som presenteras nedan kan vara relevant och tillämpbar på denna studie och kommer därför att beaktas vid studiens genomförande. Den tidigare forskning som redogörs nedan är tagna ur vetenskapliga artiklar som behandlar barnkonventionen som lag med fokus på artikel 12.

4.1 Litteratursökning

Vid genomförandet av litteratursökningen har LUBsearch använts som är en databas som tillhandahålls av Lunds universitet. Google Scholar har även använts som underlag för att finna relevanta vetenskapliga artiklar och studier. Vår undersökning riktar fokus mot Sveriges inkorporering av barnkonventionen och med anledning av detta har vi framförallt använt oss av svenska termer för att finna relevant forskning och vetenskapliga artiklar med fokus på svensk kontext. Sökningarna har även enbart gjorts på artiklar som är "peer reviewed". Sökord som har använts för att finna relevant forskning har varit: barnkonventionen, deltagande, Sverige, domstol, barnkonventionen som svensk lag, conventionen on the rights of the child, article 12. Vi fann fyra relevanta

vetenskapliga artiklar genom sökningen på Lubsearch och Google Scholar, vilka var Leviner (2018), Krappmann (2010), Åhman (2011), Stern & Jörnruud (2011). Ytterligare två användbara artiklar hittades genom referenshänvisningar från ovannämnda artiklar. Dessa var Stern (2007) och Ponnert & Sonander (2019). Vi hävdar att dessa sex vetenskapliga artiklar är tillförlitliga och redogör för adekvata och relevanta perspektiv gällande ämnet och belyser olika problemområden inom ämnet som är av intresse. Nedan presenteras de sex artiklar som tagit fram genom litteratursökningen som behandlar ämnet utifrån olika perspektiv.

4.2 Problematik kring tolkningsutrymme

Artikel 12 är en av de mest omtalade artiklarna under barnkonventionen. Rebecca Stern (2007), professor i folkrätt vid Uppsala universitet, beskriver problematiken med artikel 12 och svårigheten med att implementera barns rätt till deltagande. Flera av de stater som ratificerat eller implementerat barnkonventionen till lag har framfört till FN:s barnrättskommitté att artikel 12 innefattar svårigheter. Konventionsstater menar på att artikeln har ett för stort tolkningsutrymme vilket blir ett hinder i tillämpningsprocessen. Leviner (2018) är docent och universitetslektor i offentlig rätt vid Stockholms Universitet och även hon belyser, precis som Stern, att det finns en tydlig problematik med artikel 12 på grund av dess tolkningsutrymme. Hon hävdar att det krävs en närmare analys av den specifika artikeln för att undvika utmaningar och svårigheter i tillämpningen. Artikel 12 är för otydligt formulerad i dagsläget, vilket ger domstolar möjligheten att tolka artikeln på olika sätt som i sin tur kan komma att påverka barn negativt i rättsprocesser.

Stern (2007) redogör även för problematiken med formuleringen i artikel 12 som lyder "det barn som är i stånd att bilda egna åsikter". Hon menar på att det är en vag formulering som medför svårigheter vid tolkning. Det preciseras ingen exakt åldersgräns om vilka barn som "är i stånd att bilda egna åsikter" utan den tolkningen krävs det att domstolarna själva gör vilket innebär ett stort ansvarstagande men som även kan leda till problem i tillämpningen.

Problematiken med artikel 12 och dess tolkningsutrymme kommenteras även i en internationell kontext. Den tyska sociologen Lothar Krappmann (2010) menar på att

barnkonventionens formulering om ålder och mognad i artikel 12 bidrar till fler frågor än svar. Barn kommer i många fall till tals och får framföra sina åsikter men att de åsikter som har framförts sällan syns eller får betydelse i domsluten. Domstolarna saknar tydliga direktiv på vad som gäller och får ett för stort utrymme att tolka artikel 12 vilket ofta missgynnar barnen. Krappmann (2010) har forskat på barns deltagande i rätten och lägger fram ett förslag på formuleringsförändring under artikel 12, där han anser att "rätt att höras" bör bytas ut till "rätt att deras åsikter vägs in i beslut". Det krävs en vidareutveckling för att se till så att barnkonventionen i allmänhet och artikel 12 i synnerhet kan fylla den funktion som avses i ett rättssystem.

4.3 Synen på barn i rätten

Rebecca Stern (2007) lyfter även fram ett annan problematik med artikel 12. Hon menar på den maktrelation som råder mellan barn och vuxna kan bli problematisk ur en rättslig aspekt. Inom alla kulturer är det av tradition att vuxna utövar en makt över barn och besitter en högre status än barn. Vuxna ansvarar och bestämmer över barn vilket också gör att deras åsikter väger tyngst. Stern (2007) hävdar att vuxna på alla plan i samhället måste kunna tänka sig att släppa en stor del av makten de besitter vid beslutsprocesser, för att artikel 12 ska undvika problematik. Det krävs att alla vuxna, både individer och grupper, förändrar sitt synsätt på barn. I teorin kan detta uppfattas som betydligt enklare än vad genomförandet är i praktiken. Barnkonventionens artikel 12 lämnar ett ansvar på vuxna och kräver att de maktstrukturer som finns förändras, men denna förändring kan anses vara kontroversiell. Författaren belyser även det faktum att genomföra en strukturförändring av den här kalibern är en lång och komplicerad process som kommer att behöva tid men att det är en kamp som är viktig att ta.

4.4 Barnkonventionen som lag i en nordisk kontext

Det är även av intresse att titta på hur andra länder i Norden har förhållit sig till barnkonventionen. Norge inkommerade barnkonventionen till lag redan 2003. Karin Åhman (2011), professor i statsrätt vid Stockholms Universitet, beskriver att Norge har haft en öppensinnad inställning gentemot inkorporeringen och dess betydelse för det norska rättssystemet. Många av landets tidigare lagar har omarbetats och utvecklats för att överensstämma med det som innefattas i barnkonventionen. Dessa revideringar av

lagar är även något som Sverige har arbetat med sedan ratifikationen av barnkonventionen 1990.

Stern och Jörnruud (2011) nämner i sin rapport att barnkonventionen fick sitt stora genomslag och stor legitimitet i Norge efter att den blev lag 2003. De lyfter fram ett tydligt exempel på detta genom att beskriva att barn över 7 år numera har en absolut rätt att bli hörda i beslutsprocesser och i frågor som rör dem. Detta till följd av att artikel 12 och barnkonventionen fått ett genomslag efter inkorporeringen i Norge. Stern och Jörnruud (2011) hävdar, på samma sätt som Åhman, att barnkonventionen som norsk lag har haft en positiv betydelse och att betydelsen av den blir växer i takt med tillämpandet av den i det norska rättssystemet.

Åhman (2011) belyser även det faktum att barnkonventionen har uppfattats som svår att tolka genom svårförstådda formuleringar, språksvårigheter och tolkningsutrymme. Norge har, precis som andra, stött på problematiken gällande tolkningsutrymmet men enligt Åhman så har de bemästrat dessa svårigheter på ett bra sätt genom ett samarbete mellan både domstolar och lagstiftare. Stern och Jörnruud (2011) beskriver, liknande Åhman, att man i Norge har varit problemlösningsorienterade i frågan kring tolkningsutrymmet och har bemästrat problematiken på ett bra sätt.

Norge och Sverige är inte de enda länderna i Norden som har valt att inkorporera barnkonventionen till lag. Finland genomförde både en ratifikation och inkorporering av barnkonventionen redan 1991. Barnkonventionen har ställning som lag i Finland men 2011 blev landet kritiserade av FN:s barnrättskommitté som menade på att det saknas ett tydligt sammanhängande juridiskt regelverk där barnkonventionen omfattas (Stern & Jörnruud 2011). Ponnert & Sonander (2019) menar på att även om Finland har inkorporerat barnkonventionen till lag så har inte några större skillnader kunnat identifierats gällande utvecklingen av barns rättigheter. Författarna hävdar att det behövs andra åtgärder och insatser för att stärka barns rättigheter i Finland och för att utvecklingen ska gå i en positiv riktning. I Danmark har barnkonventionen en hög status i den nationella rätten trots att landet inte valt att inkorporera den. Barnkonventionen ses som en direkt rättskälla i det danska rättssystemet (Stern & Jörnruud 2011).

4.5 Sammanfattning av tidigare forskning

Sammantaget visar den tidigare forskningen på en likasinnad uppfattning om att artikel 12 har luckor som behöver fyllas. Flera av författarna är eniga om att artikel 12 består av flera vaga formuleringar som lämnar ett tolkningsutrymme till domstolar som kan bli problematiskt. En av artiklarna belyser även att de strukturer som finns i samhället kan komma att påverka barnkonventionen och artikel 12. Vuxnas synsätt på barn måste förändras för att artikel 12 ska kunna fungera i tillämpningsprocessen på det sättet som den är avsedd. Genomgången av den tidigare forskningen klargör även för att en implementering av barnkonventionen är en viktig byggsten för att stärka barns rättigheter och främja deras deltagande i frågor som rör dem. Norges inkorporering beskrivs som framgångsrik men författarna är noga med att poängtera att det inte enbart krävs att barnkonventionen blir lag utan det behövs både ytterligare aktiva åtgärder och insatser för att lyckas med arbetet med utveckling av barns rättigheter.

Vi bedömer utifrån litteratursökningen att det finns ett begränsat forskningsunderlag som på ett adekvat sätt undersöker hur inkorporeringen har fungerat inom svensk rättspraxis sedan barnkonventionen blivit svensk lag. Vi är medvetna om att inkorporeringen av barnkonventionen skedde nyligen, vilket såklart begränsar forskningsunderlaget inom den svenska rättspraxisen. Denna studie ämnar att fylla en del av de kunskapsluckor som råder gällande om inkorporeringen har påverkat tillämpningen av barnkonventionen och artikel 12 i Sverige och bringa mer klarhet i det fria tolkningsutrymmet och dess betydelse för barns rätt till delaktighet.

5 Teoretiskt ramverk

5.1 Implementeringsproblemet

Nedan presenteras teorin om implementering med styrningsmodellen som utgångspunkt. Teorin kommer vidare att användas i analys av resultatet som beskriver det rättsliga perspektivet, det vill sig tillämpningen av artikel 12 i barnkonventionen.

Implementeringsproblemet tar sin utgångspunkt i att politiska beslut inte sker i enlighet med beslutfattarnas mening, enligt Anders Sannerstedts definition (1997, s.44). Sannerstedt anser att detta bör ses som en normal företeelse inom politiken istället för

att se det som ett misslyckande. I sin tolkning använder han Lundquists styrningsmodell som utgångspunkt. Styrningsmodellen beskriver ett politiskt sammanhang utifrån två separata roller – beslutsfattarrollen och verkställarrollen, där relationen sinsemellan kan förklaras genom styrning och kontroll. Sannerstedt skiljer på en direkt och indirekt styrning, varpå den direkta styrningen innefattar direkta order från beslutsfattaren och indirekt styrning sker genom exempelvis beslut om tilldelning av resurser, hur verkställandet ska vara organiserat och regler för de procedurer som arbetet ska bedrivas genom (Sannerstedt 1997, s 18).

Regeringen beslutade 2013 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att inom särskilt angelägna områden kartlägga hur tillämpningen av lagar och andra föreskrifter stämmer överens med FN:s konvention om barns rättigheter. Utifrån utredningen skulle man ta ställning till på vilket sätt barnets rättigheter kan stärkas och dessutom lämna förslag till en lag om inkorporering av barnkonventionen (SOU 2016:19). Riksdagen röstade sedan för regeringens förslag att göra FN:s konvention om barns rättigheter till svensk lag (Regeringskansliet u.å.). Trots att det är en kedja av beslut som lett fram till inkorporeringen, kan detta ses som en direkt styrning utförd av staten som innehar en verkställarroll, enligt styrningsmodellens tolkning av Sannerstedt. En form av indirekt styrning kan vara när beslutsfattaren ger uttryck för sin uppfattning om hur ett beslut bör genomföras eller uppfattas. Detta faller tydligt in på den allmänna kommentaren som föreskrivs i syfte att vägleda tillämpningen av barnkonventionen.

Enligt Sannerstedts tolkning av styrningsmodellen kompletteras styrningen av verkställaren med kontroll över hur de politiska besluten följs. Följs inte styrningen kan beslutsfattaren ändra styrningen, en så kallad återstyrning. Sannerstedt beskriver hur två aspekter av styrningen kan urskiljas, styrningens reliabilitet och dess rationalitet. Styrningens reliabilitet beskriver i vilken grad tillämparen handlar i enlighet med beslutsfattarens styrning och rationaliteten beskriver i vilken grad de resultat som eftersträvas av beslutsfattaren uppnås (Sannerstedt 1997, s 17–18). Sannerstedt förklarar implementeringsproblemet utifrån Lundquists teori om att tillämparen ska förstå, kunna och vilja genomföra ett beslut (Lundquist 1987). Vidare belyser Sannerstedt de faktorer han anser kan påverka en implementering negativt; motstridande och vaga beslut, brist på meningsskapande, otillräckliga resurser,

ointresse eller ovilja hos tillämparen eller omgivningen samt komplexitet hos tillämparorganisationer (Sannerstedt 2001, s. 19–20).

Eftersom studien åsyftar att se hur inkorporeringen av barnkonventionen påverkat tillämpningen av barnkonventionens artikel 12, är Sannerstedts utveckling och tolkning av implementeringsproblemet med avstamp i Lundquists styrningsmodell applicerbar på det studien ska mäta. Sannerstedts (2001) belysande av de faktorer som kan påverka en implementering negativt kommer vidare att behandlas i analysavsnittet för att utveckla och konkretisera analyser kring inkorporeringen av barnkonventionens artikel 12.

5.2 Barnperspektiv och barns perspektiv

Att gå från att vara barn till att bli vuxen är en stor omställning. Den största omställningen och förändringen är kanske att vuxna tenderar att glömma hur det är att vara barn. Man minns inte hur man såg på världen eller vilka upplevelser den gav en som barn. Vuxnas förmåga att försöka förstå hur ett barn ser på världen kallas för barnperspektiv och barns egna erfarenheter och upplevelser av världen innefattar begreppet barns perspektiv, två begrepp som presenteras mer ingående här nedan. I många av de skandinaviska länderna har intresset både för barnperspektiv och barns perspektiv ökat och begreppen används i stor utsträckning nu för tiden vid lagstiftning av barns rättigheter (Sommer, Pramling-Samuelsson och Hundeide, 2011)

Sommer, Pramling-Samuelsson och Hundeide (2011) beskriver att begreppet barnperspektiv innebär att vuxna försöker att förstå barns upplevelser, föreställningar och erfarenheter utav världen. Det är barnens uppfattningar som man som vuxen försöker skapa sig en förståelse för och det är åt det man riktar sitt fokus åt. Perspektivet är skapat av vuxna för att förstå hur barn ser på omvärlden på ett så medvetet och realistiskt sätt som möjligt. Man vill som vuxen rekonstruera ett barns perspektiv på verkligheten. Barnperspektivet är en objektifiering av barn skapad av vuxna för att komma så nära in på den upplevelse av världen som barn besitter. Halldén (2003) menar på att begreppet barnperspektiv är ett ord i forskningen som innebär att vuxna kan studera den kulturen som barn har skapat samt att de får en möjlighet att arbeta för barns bästa och skapa sig en förståelse för vikten av barns villkor. Vidare

hävdar Halldén (2003) att barnperspektivet handlar om att synliggöra vilka erfarenheter barn utvecklar genom att inta olika positioner i ett samhälle. Det handlar om att visa på hur konsekvenserna ser ut för barn genom olika beslut som tas inom den politiska sfären. Halldén (2003) nämner även att barnperspektivet är en avgörande faktor vid analys av barns villkor och barnets bästa.

Vidare skriver Sommer, Pramling-Samuelsson och Hundeide (2011) att begreppet barns perspektiv skiljer sig från termen barnperspektiv. Erfarenheter, upplevelser och tolkningar av sin egen livsvärld som barn innefattar det som kallas för barns perspektiv. Det är barnet som ett subjekt i sin egen värld som står i centrum inom barns perspektiv. När vuxna försöker att förstå barns tankevärld och dess erfarenhet och upplevelse av världen är det barns perspektiv de vill komma åt.

Lindgren och Halldén (2001) poängterar det faktum att barnperspektiv och barns perspektiv diskuteras väldigt ofta i samklang med FN:s barnkonvention och i andra politiska sammanhang. Den svenska regeringen har bestämt att använda sig av ett barnperspektiv och detta ska gälla för alla aktörer som på något sätt beslutar i frågor som rör barn. Lindgren och Halldén (2001) beskriver att barns bästa kan tolkas olika beroende på vilken social och kulturell kontext som genomsyrat den miljö där beslutet kring barn har fattats men att barnperspektivet är ett viktigt perspektiv vid sammanhang där man vill förstå hur barn ser på sin omgivning och på sig själva.

Studien syftar till att undersöka hur barns utrymme och deltagande i rättsprocessen skildras vid vårdnadstvister samt granska hur inkorporeringen av barnkonventionen har påverkat tillämpningen av barnkonventionens artikel 12 i vårdnadstvistsärenden. Att ta avstamp i teorin kring barnperspektiv och barns perspektiv kan förklara de fenomen och resultat som vi kommer fram till i undersökningen samt bidra till ett uppnått syfte. Precis som Lindgren och Halldén (2001) beskriver är barnperspektiv och barns perspektiv genomgående i diskussionen om FN:s barnkonvention och med grund i det också centrala perspektiv för den här studien.

6 Metod

För att kunna besvara studiens frågeställningar har vi valt att genomföra en kvalitativ innehållsanalys på de tingsrättsdomar som valts ut. Nedan presenteras insamlingen av

materialet, den valda metoden och varför vi valt att använda denna och dessutom diskuteras överväganden och eventuella begränsningar vi stött på.

6.1 *Insamling av data*

Studien kommer bestå av dokument som datakälla. Denscombe (2017 s.319) beskriver att dokumentär forskning inte bara innefattar faktainsamling utav dokument utan att det även innefattar att finna djupare tolkningar och underliggande ledtrådar som forskaren behöver för att finna saker som ligger under ytan. De dokumentära datakällor som den här studien kommer att använda sig av är statspublikationer i form av tingsrättsdomar. Statspublikationer är dokument och data som staten har publicerat och som anses ha en stor trovärdighet och besitter hög auktoritet samt att de anses vara objektiva (Denscombe 2017 s.320).

De tingsrättsdomar som framtagits tillhandahålls av den Rättssociologiska institutionen vid Lunds universitet och användandet har godkänts i för användning i denna studie. Domarna har hämtats från JP Infonet där relevanta domar tagits fram med hjälp av sökorden "barnkonventionen" samt "vårdnad". Materialet som institutionen tillhandahåller innefattar tingsrättsdomar från hela landet, från år 2019 till år 2020. Detta genererade 43st tingsrättsdomar.

För att kunna besvara studiens frågeställning behöver vi nå domar som behandlar vårdnad av barn. Vad vi kunnat konstatera för alla domstolsärenden som behandlar vårdnadstvister så beskrivs ärendet genom antingen "...ensam vårdnad...", "...gemensam vårdnad..." eller "...förordnade vårdnadshavare utöva vårdnad...". I syfte att få ett omfång om alla dessa ärenden beslutades användningen av sökordet "vårdnad", på så sätt bör vi nå alla tingsrättsdomar som behandlar vårdnadsärenden.

Antal vårdnadstvistärenden i Sverige år 2019 var 6 306 och år 2020 5 988 (Domstolsverket 2020). Vi eftersträvar att nå de domar där barnkonventionen på något sätt omnämns av de tingsrättsdomar som behandlar vårdnadstvister. På så sätt samlar vi in det material där tillämpning av barnkonventionen i viss utsträckning skett vid ärenden om vårdnad. Därför beslutades sökordet "barnkonventionen" att användas i kombination med "vårdnad", på så sätt har de tingsrättsdomar som behandlat vårdnadsärenden och omnämnt "barnkonventionen" sorterats in..

6.2 *Innehållsanalys*

För att kunna se huruvida inkorporeringen av barnkonventionen givit barn ett större utrymme i rätten utifrån de tingsrättsdomar vi tagit fram, kommer en kvalitativ innehållsanalys genomföras på materialet. Enligt Denscombe (2017 s.392–393) används innehållsanalys för att kvantifiera innehåll i en text. Metoden är lämpad för en kvalitativ forskning där man genom en systematisk analys av materialet belyser underliggande teman och dolda budskap. Vi anser att innehållsanalys är den bäst lämpade metoden denna forskning. Bryman (2018 s.392) understryker även vikten av att kvantifieringen av materialet sker metodiskt och systematiskt för att inte förbise viktiga teman och dolda budskap.

För denna studie kommer analysprocessen följa Denscombes (2017 s.392-393) procedur för innehållsanalys. Proceduren innefattar sex steg som vägleder genomförandet av en innehållsanalys. Steg ett beskriver framtagandet av relevant data och urvalsprocessen av materialet, detta finns tydligt beskrivet under avsnitt 6.4 Urval. Nästa steg beskriver hur analysprocessen ska börja med att bryta ner texten i mindre delar, som korta meningar eller enskilda ord. I steg tre ska relevanta kategorier utarbetas för analysen av data. Kategorierna kan vara formulerade som nyckelord för att underlätta analysen för forskaren. Nästa steg beskriver hur materialet sedan ska koda i överensstämmelse med de framtagna kategorierna eller nyckelord. Förekomsten av de olika nyckelorden, meningar eller uttryck i texten beräknas i steg fem. Avslutningsvis analyseras förekomsten av de enheter man räknat för att finna ett resultat och se om ett mönster förekommer kan avläsas (Denscombe 2017 s.392-393).

6.3 *Analysmetod*

Vid analys och kodning av studiens data har vi utgått från Denscombes (2017) procedurguide vid innehållsanalys som har presenterats ovan. Denscombe (2017 s.395-396) skriver att tolkning av data är kodning av analytisk karaktär där första steget är att välja ut vilka saker som ska koda. Vi har grundat kodningen på förekomsten av olika ord och uttryck som förekommer i tingsrättsdomarna. Inledningsvis lästes alla tingsrättsdomar igenom för att få en bra överblick av innehållet i materialet.

För att klarlägga de tendenser som är genomgående för tingsrättsdomarna har domarna kodats utifrån en tematisk analys. Tingsrättsdomarna har lästs igenom ett flertal gånger för att försöka finna de begrepp och tendenser som kan svara på undersökningens syfte och frågeställning. Utifrån de första läsningarna sammanställdes fem frågor som vi besvarar i varje tingsrättsdom; barnets ålder, om barnets åsikt uttrycks under domslutet, uttrycks barnets åsikt under domskäl, stämmer beslutet överens med barnets åsikt och har domen hänvisat till artikel 12. Dessa frågor ansågs adekvata för undersökningens syfte och ligger till grund för de diskussioner och analyser som framförs längre fram. Därefter genomfördes en djupgående analys på alla tingsrättsdomar där vi genom färgkodning identifierade och sorterade alla begrepp och meningar som svarade på de frågor vi listat.

Eftersom domar kan skilja sig åt i uttryck och formulering har vi valt att inte fastslå specifika ord eller begrepp, utan fokuserar på meningen som helhet. Exempelvis kan barnets åsikt presenteras på en mängd olika sätt med olika ordval. När vi sökt efter barnets åsikt har vi endast sökt efter åsikter som innefattar barnets vilja om boende, eftersom det är boendefrågan som det tas beslut om i tingsrättsdomarna. Vidare har vi endast valt att räkna de åsikter som presenteras via ett lämpligt organ, exempelvis socialnämnden, familjerättsbyrån eller domstol. Ett vittne, förälder eller annan person anser vi är inte tillräckligt objektiva för att framföra barnets åsikt. När barnet uttryckligen är likgiltig till boendefrågan räknas beslutet som att stämma överens med barnets vilja.

En tingsrättsdom ska sammanfatta all väsentlig information som behandlats under rättsprocessen. Först presenteras all information och uttalanden som gjorts som kan vara av relevans för beslutet, detta benämns ofta som "utredning". Därefter följer domskäl som redogör rättens motivering för domslut, det vill säga allt som rätten beaktat för att nå beslutet presenteras under domslutet. Om artikel 12 i barnkonventionen nämns under domskäl, har konventionen och artikeln beaktats och värderats i domstolens beslut. Om artikeln endast nämns under utredning, har artikeln varit relevant för målet men inte vidare beaktats vid beslutet. När hänvisning till artikel 12 har gjorts någonsin under hela domen kommer detta räknas till resultatet, detta gäller då både om det nämns under utredning och/eller domskäl.

6.4 Urval

De ärenden som tingsrättsdomar behandlar, som involverar och påverkar barn, innefattar till stor del vårdnadstvister. Det är ett ärende som är angeläget för ett barn att delta i, eftersom barnet befinner sig i centrum. Vårdnadstvistärendens beslut rör barnets framtid, vilket enligt artikel 12 i barnkonventionen ska ge särskild anledning till att barnet ska höras i frågan. Studien avser att jämföra tillämpningen av barnkonventionen i tingsrättsdomar från olika årtal och med grund i detta ansåg vi att en begränsning till ett slags ärende skulle ge en bra grund för ett jämförbart resultat. Därför har vi valt att begränsa oss till tingsrättsdomar som endast behandlar vårdnadstvister i studien.

Vi har valt att hämta domar från 2019 och 2020. På så sätt använder vi domar före och efter barnkonventionen inkorporerats och kan på detta sätt ställa resultaten från de olika åren mot varandra. I sökningen av tingsrättsdomar användes sökorden "barnkonventionen" och "vårdnad", vilket genererade totalt 43 tingsrättsdomar för åren 2019 och 2020. För året 2019 fann vi 12 tingsrättsdomar med sökorden "barnkonventionen" och "vårdnad" och för året 2020 fann vi 31 tingsrättsdomar.

Vi har även valt att sätta en minimumgräns på barnets ålder i de tingsrättsdomar vi tagit fram. De tingsrättsdomar där barnet i fråga är under 2 år, sorteras bort från materialet. Av de 43 tingsrättsdomar vi hade sorterades en bort på grund av att barnet var under 2 år. Detta gav oss ett slutgiltigt antal på 42 domar. Under avsnittet *6.6 Metodologiska överväganden och begränsningar* förklaras och motiveras valet till detta urvalsbeslut.

Av de 42 tingsrättsdomar som tagits fram för år 2019 och 2020 sorterade vi ut de som inte behandlade vårdnadstvistärenden. Detta gav oss ett urval på 9 domar från 2019 och 21 domar från 2020. Bortfallet blev totalt 13 domar, som alla handlade om andra ärenden än vårdnadstvister. För att undvika att resultatet skulle kunna påverkas av det olika antal tingsrättsdomar som tagits fram vid årtalen, har vi genom ett obundet slumpmässigt urval valt ut 9 av tingsrättsdomarna från 2020. Detta görs även i syfte att materialet ska vara mer jämförbart och ge ett tydligare och mer generaliserbart resultat. Enligt Bryman (2018 s. 231) är ett obundet slumpmässigt urval den mest

grundläggande formen av sannolikhetsurval, som bygger på att varje enhet i populationen har samma möjlighet att komma med i urvalet. Eftersom vi vill nå ett urval som kan representera alla vårdnadstvistärenden från 2020, anser vi att denna urvalsmetod är lämpligast för att nå ett så generaliserbart urval som möjligt. Tingsrättsdomarna numreras från 1–21, därefter används en slumpmässig generator för att slumpmässigt välja ut 9 stycken.

6.5 *Studiens tillförlitlighet*

Vid samhällsvetenskaplig forskning är det viktigt att man reflekterar över reliabilitet och validitet. Bryman (2018 s.465) beskriver att dessa två termer är viktiga för att säkerställa och indikera på forskningens kvalitet. Många kvalitativa forskare har kritiserat kriterierna för att de är termer som riktar sig mer till kvantitativ forskning vilket innebär att det blir en del svårigheter med att applicera dem på kvalitativ forskning. Med anledning av detta har kvalitativa forskare förändrat och utvecklat kriterierna för att även passa den kvalitativa forskningen. LeCompte och Goetz (Bryman 2018 s.465) har utvecklat reliabilitet och validitet till fyra olika begrepp där man skiljer på extern och intern reliabilitet samt extern och intern validitet.

Vid kvalitativ forskning hävdar LeCompte och Goetz (Bryman 2018 s. 465) att det kan vara svårt att uppfylla den externa reliabiliteten eftersom begreppet bygger om hur väl undersökningen eller studien kan replikeras. Studier och undersökningar i alla slags former genomförs i en social miljö som existerar vid genomförandet där det råder olika slags föreställningar och upplevelser. Kontexter och sociala miljö förändras ständigt och med grund i det blir det svårt att replikera kvalitativ forskning. Vi är medvetna om att den externa reliabiliteten kan vara begränsad men att det är till vår fördel att materialet som studien bygger på (tingsrättsdomar) är en bestående text som inte kommer att förändras, på så sätt kan den replikeras till viss del. Det vi däremot är medvetna om är att den sociala miljö som vi lever i, när våra tolkning och analys av materialet genomförs, inte kommer att bestå utan kommer att förändras. Det innebär att sättet vi tolkar dessa tingsrättsdomar i vår kontext kan skilja sig från andra forskares tolkningar och föreställningar, vilket medför en begränsad replikerbarhet.

LeCompte och Goetz (Bryman 2018 s.465) beskriver den interna reliabiliteten som hög i en studie om forskarlaget har bestämt tillsammans hur man ska tolka den empirin man undersöker. Man är medveten redan innan man börjar analysera materialet hur man ska gå tillväga och man har ett starkt samarbete sinsemellan. I vår studie har vi haft tydliga föreställningar i forskarlaget om hur vi ska studera de tingsrättsdomar som vi har som empiriskt underlag. Vi har under hela studiens gång fört diskussioner mellan oss för att säkerställa att vi har en gemensam syn på studien och dess material. Vi både på egen hand och tillsammans arbetat oss igenom det empiriska underlaget för få fram en gemensam bild av materialet. Vi har även tagit hjälp av vår handledare för att bibehålla en objektivitet. Vi anser att den interna reliabiliteten har varit relevant att reflektera över och att den är hög i vår studie.

Vi anser att inte att den interna validiteten är begränsad i studien eftersom att frågeställningarna har besvarats och syftet har uppfyllts. Den interna validiteten är av hög karaktär i studien. Den externa validiteten är svår att få till en nivå som anses hög i en kvalitativ forskning. Begreppet syftar till resultatets generaliseringsbarhet på andra sociala situationer och LeCompte och Goetz (Bryman 2018 s.466) menar på att det är en svårighet i kvalitativ forskning eftersom studier av den karaktären till stor del består av begränsade urval och dylikt. Det är svårt att applicera vårt resultat på andra sociala miljöer och fenomen vilket innebär att det inte går att generalisera resultatet i större utsträckning. Detta medför en begränsad extern validitet i vår studie.

6.6 Metodologiska överväganden och begränsningar

I metodarbetet för denna studie har vi stött på en rad överväganden som kan gett upphov till vissa begränsningar. Vid valet av forskningsansats valde vi en kvalitativ innehållsanalys eftersom vi anser att det är den bäst lämpade metoden för att kvantifiera innehållet av tingsrättsdomar. Däremot fanns möjligheten att komplettera denna metod med semistrukturerade intervjuer med nyckelpersoner inom detta ämne, exempelvis rättstillämpare i tingsrätten. Bryman (2018 s.468) beskriver att undersökningar och studier som studerar olika sociala fenomen och företeelser kan ha användning av metodtriangulering. Begreppet innebär att man använder sig av flera olika metoder i stället för att enbart använda sig av en. Vidare skriver även Denscombe (2018 s.213) att metodtriangulering är ett bra sätt för forskaren att få en större och

komplett bild av det som studien syftar att undersöka. Det kan ge fler perspektiv och en fullständig överblick över forskningsområdet. Kompletterande intervjuer med rättstillämpare i tingsrätten skulle visa på fler erfarenheter och upplevelser gällande inkorporeringen av barnkonventionen som svensk lag och dess tillämpning i det svenska rättssystemet vid vårdnadstvistärenden. Detta skulle agerat som ett utmärkt komplement för resultatet av innehållsanalysen, där intervjupersonernas uttalanden skulle kunna bidra med ytterligare kunskap och förståelse för hur domare ser på användandet av artikel 12 i svensk rättstillämpning. Argument kring möjligheten att kunna genomföra metodtriangulering har diskuterats, men alternativet avfärdades tidigt med tanke på den rådande pandemin. Det går i dagsläget inte att träffa och intervjua domare som dömt i vårdnadstvistärenden i olika tingsrätter runt om i Sverige. Folkhälsomyndigheten i Sverige har i form av olika restriktioner och rekommendationer avrått människor att träffa personer utanför den närmsta kretsen, något som vi valt att respektera och ta hänsyn till. Även om pandemin har varit den största orsaken till beslutet att inte genomföra intervjuer och en metodtriangulering så har även tidsbristen varit en avgörande faktor. Att genomföra både en innehållsanalys på tingsrättsdomar gällande vårdnadstvister och intervjua domare är tidskrävande och eftersom vår tid för studien är knapp så ansåg vi att det endast var relevant att genomföra en innehållsanalys. Trots de överväganden som har gjorts anser vi inte att det har varit nödvändigt att använda oss av en metodtriangulering för att uppnå syftet med studien samt för att svara på frågeställningen.

Valet av antal tingsrättsdomar har även övervägts och diskuterats. Eftersom studien ämnar att ge ett generaliserbart resultat var det viktigt att inte välja för få, men eftersom det också skulle genomföras en kvalitativ innehållsanalys på varje tingsrättsdom kunde det vi inte heller ha med hur många som helst. Vi ansåg, med stöd av handledare, att ett antal runt 10 stycken var lagom för att visa på ett generaliserbart resultat men också med hänsyn till metodvalet och den tidsbegränsning vi har.

Paragraf 1 i artikel 12 under barnkonventionen formuleras enligt följande:

“Konventionsstaterna ska tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.”. Det vill säga domstol ska ta

hänsyn till barnets förmåga att bilda åsikter i domstolsförfaranden. Vi ansåg att det var nödvändigt att ta hänsyn till detta stycke, eftersom det i och med detta kan göra artikel 12 otillämpbar om barnet i fråga inte anses av domstol att vara i stånd att bilda egna åsikter. Formuleringen av paragraf 1 lämnar ett visst tolkningsutrymme som gör det svårt för oss att veta när domstol kommer anse att ett barn inte är i stånd att bilda egna åsikter. De flesta barn börjar kunna tala runt 2 års ålder (1177 Vårdguiden 2019), vilket ger oss en bra måttstock för barns förmåga att uttrycka åsikter. Utifrån detta har vi valt att sortera bort de domar där barnet i fråga är under 2 år, eftersom det då anses vara svårt för barnet själv att bilda egna åsikter och dessutom uppstår svårigheter kring hur detta ska förmedlas till rätten. Även om detta beslut inte skulle vara helt överens med enskilda domstolars beslut, så ger detta oss ett bortfall på de domar som avviker på grund av barnets ålder, vilket är vårt syfte med beslut om minimumgränsen.

6.7 Etiska överväganden

De forskningsetiska principerna som består av informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet 2002 s.6) har tagits i beaktning vid denna studie. Den forskningsetiska principen gällande konfidentialitetskravet innebär att man som forskare behandlar materialet med största möjliga konfidentialitet. Forskningsunderlaget ska förvaras så att ingen annan förutom forskarna kan ha tillgång till det. Eftersom vår studie behandlar tingsrättsdomar som innehåller känsliga uppgifter har konfidentialitetskravet varit centralt vid de etiska överväganden. De tingsrättsdomar vi haft tillgång till har tillhandahållits via den Rättsociologiska Institutionen vid Lunds universitet som delat materialet till oss genom vår privata e-post. Det är endast vi som arbetar med studien som har tillgång till denna e-post och materialet har på så sätt förvarats säkert och uppfyllt konfidentialitetskravet.

Vi har även tagit konfidentialitetskravet i beaktning när det kommer till resultatdelen och analysdelen där tingsrättsdomarna kommer att benämnas. För att se till så att tingsrättsdomarnas sekretess och konfidentialitet skyddas har vi valt att namnge tingsrättsdomarna från 2019 till 19A, 19B, 19C och så vidare för att sedan göra samma sak med tingsrättsdomarna från 2020 där de får namnen 20A, 20B, 20C och så vidare. På så sätt kan inte materialet anknytas till respektive dom och information om ärendet

publiceras inte. Sammantaget har materialet i form av tingsrättsdomar behandlats med hög konfidentialitet.

Tingsrättsdomar är allmänna handlingar vilket innebär att de innefattas av offentlighetsprincipen som medför att dessa dokument är offentliga och att alla har rätt att ta del av dem (Regeringskansliet 2015). Många av de tingsrättsdomar som har använts i den här studien begränsas för allmänheten genom sekretess. Det råder en sekretess på materialet och på grund av detta har vi inte valt att publicera några namn eller personnummer i studien. Genom att ta ett sådant beslut har vi förhållit oss till de forskningsetiska principerna. Vi är medvetna om att vi hade behövt att överväga och beakta de forskningsetiska principerna mer djupgående om metoden och underlaget hade haft annan karaktär.

7 Resultat

I det här avsnittet kommer studiens resultat att redovisas. Olika teman, ord och kategorier som framkommit genom kodningen av studiens material kommer att redogöras för och presenteras. Resultatet presenteras först utifrån två tabeller där alla domar listas med svar på de huruvida domarna innehåller de kategorier vi valt ut. Domarna är uppdelade utifrån innan och efter att barnkonventionen inkorporerats, alltså 2019 och 2020. Tabell 1 illustrerar resultat från 2019 och tabell 2 redovisar resultat från 2020. Tabellerna följs av en sammanställning av de anmärkningsvärda resultaten från tabellerna. Övriga iakttagelser från studiens material, utöver de kategorier som lyfts i tabellerna, kommer att redovisas under en separat rubrik i avsnittet.

Som tidigare nämnts under avsnitt 6.3 *Analysmetod* det värt att ytterligare en gång poängtera att i resultatet presenteras endast åsikter om barnets vilja om boende, eftersom det är boendefrågan som står i centrum och som det beslutas kring i de olika domarna. Nämnvärt är även att vi valt att enbart redovisa barns vilja och åsikt när det presenteras av lämpliga organ (Socialnämnden, Familjerättsbyrån, domstol) vilket exkluderar barns åsikt eller vilja när den framförs av vittnen, föräldrar eller andra människor i barnets närhet. Detta görs för att vi inte anser att de kan ses som objektiva i

rättsprocessen. Vi vill även redogöra för när barnet uttryckligen är likgiltig till frågan om boende anser vi det som att beslutet stämmer överens med barnets vilja.

I den sista kolumnen har vi valt att räkna om hänvisning till artikel 12 av barnkonventionen gjorts under utredning och/eller domskäl. Dock presenteras det under avsnitt 7.4 *har tingsrätten hänvisat till barnkonventionen artikel 12?* vilka och hur många domar som endast hänvisat till det i utredning eller domskäl.

Tabell 1

År 2019	Barnets ålder	Uttrycks barnets åsikt i tingsrättsdomen	Uttrycks barnets åsikt under domskäl	Stämmer beslutet överens med barnets vilja	Har domen hänvisat till artikel 12 av BK under utredning eller domskäl
19A	5 år	Nej	Nej	-	Nej
19B	Okänd	Nej	Nej	-	Nej
19C	3, 10 & 14 år	Ja, de två äldsta	Ja	Ja	Nej
19D	5 år	Nej	Nej	-	Nej
19E	10 år	Ja	Ja	Ja	Ja
19F	10 & 13 år	Ja	Ja	Ja	Ja
19G	15 år	Ja	Ja	Ja	Ja
19H	3 & 6 år	Nej	Nej	-	Ja
19I	Okänd	Nej	Nej	-	Nej

Tabell 2

År 2020	Barnets ålder	Uttrycks barnets åsikt i tingsrättsdomen	Uttrycks barnets åsikt under domskäl	Stämmer beslutet överens med barnets vilja	Har domen hänvisat till artikel 12 BK under utredning eller domskäl
20A	10 år	Ja	Ja	Ja	Ja
20B	11 år	Ja	Ja	Ja	Ja
20C	12 år	Ja	Nej	Ja	Ja
20D	12 & 16 år	Ja, yngsta	Ja	Nej	Ja
20E	13 år	Nej	Nej	-	Nej
20F	4 & 3 år	Nej	Nej	-	Nej
20G	5 år	Nej	Nej	-	Nej
20H	15 år	Ja	Ja	Ja	Ja
20I	13 år	Ja	Ja	Ja	Nej

7.1 Barnets ålder

I tabell 1 första kolumn presenteras barnets ålder i de olika tingsrättsdomarna från 2019. I två av domarna, 19B och 19I, har inte barnets ålder redovisats vilket är markerat i tabellen med ordet "okänd". I tingsrättsdomarna från 2019 är det yngsta barnet tre år och äldsta 15 år.

I tabell 2 med tingsrättsdomar från 2020 presenteras barnets ålder i likadan kolumn som i tabell 1. I alla nio domar framgick barnets ålder. Den yngsta åldern i tingsrättsdomarna från tabell 2 är fem år, vilket är lite äldre än den yngsta från tabell 1. Samtidigt som det äldsta barnet från tabell 2 är 16 år, det vill säga ett år äldre än det äldsta barnet från tabell 1. Barnets ålder är av intresse när vi tittar på huruvida de får höras eller inte, därför beaktas barnets ålder i större grad i de olika avsnitten nedan.

7.2 Uttryck för barns åsikt/vilja i tingsrättsdomen och domskäl

I tabell 1 framgår det att i fyra av nio tingsrättsdomar har barnets åsikt uttryckts, i dessa fall har även åsikten uttryckts under domskäl och beslutet stämmer överens med

barnets vilja. I tingsrättsdomen 19H anses barnen vara för unga för att få sin åsikt beaktad, i bifogad fil från utredningen framgår det "Utredarna har inte haft ett strukturerat barnsamtal med *barnet för att försöka utröna hans vilja, då det bedömts som om hans ålder varit allt för låg för att kunna redogöra denna på ett sätt så att det blir avgörande för bedömningen". Tingsrätten uttrycker vidare under domskäl: "Härvid kan inledningsvis konstateras att *barnet och *barnet fortfarande är för unga för att ha en åsikt som tingsrätten bör beakta i vårdnadsfrågan". I de fyra resterande tingsrättsdomar (19A, 19B, 19D och 19I) från 2019 har inte barnets vilja framförts i någon del av domen.

I tabell 2 skiljer sig antalet en aning, i sex av nio tingsrättsdomar har barnets åsikt uttryckts vilket är två fler än i tabell 1. Domen 20C är den enda domen där barnets åsikt uttryckts i utredningen utan att omnämnas igen under domskäl. Det framgår inte varför barnets åsikt inte beaktats under domskälet. I dom 20I har barnet uttryckt sin åsikt och alla kriterier ligger i linje med barnkonventionen artikel 12, men domen har trots detta inte hänvisat till artikel 12. I dom 20D och 20F anses barnen vara för unga eller anses inte uppfylla en mognadsgrad för att deras åsikt ska beaktas. I dom 20D syftar de på barnet som är tolv år när de uttrycker: "Även om tingsrätten ska beakta hans vilja kan den dock inte ensam vara avgörande för beslutet om hur umgänget ska utformas", vilket vidare stöds av det faktum att han är tolv år men att hans mognad motsvarar en yngre ålder. Barnet har här framfört sin åsikt, enligt barnkonventionens artikel 12, men åsikten beaktas inte i beslutet på grund av hans ålder och mognad. Vad som också är anmärkningsvärt i dom 20D är att det äldre barnet inte fått uttrycka sin åsikt. I dom 20F framgår det i utredningen att "då barnsamtal inte skett på grund av barnens ringa ålder 3 och 4 år, kan detta inte vägas in i bedömningen". I dom 20G och 20E har inget av barnen uttryckt sin åsikt, någon anledning till varför framgår inte.

7.3 Stämmer tingsrättens beslut överens med barnets vilja

I tingsrättsdomarna från år 2019 är det fyra av nio vårdnadstvister där barnets uttryckta vilja om boende stämmer överens med det beslut tingsrätten har tagit. Detta presenteras i kolumn fem i tabell 1. I tingsrättsdom 19F har tingsrätten dömt att pappan i vårdnadstvisterna ska ha egen vårdnad av de två bröderna men att mamman ska ha rätt till umgänge med barnen enligt umgängebestämmelser. Under domskälet redogörs

pojknas egen vilja. Tingsrätten skriver: "Pojkarna har under en längre tid med emfas sagt att de vill bo hos sin pappa. De har vid upprepade tillfällen sagt så till bland annat sina föräldrar och vänner till *pappan, personal, tjänstemän inom socialförvaltningen och skola samt i vårdnads- och umgängesutredningen". Barns vilja har framförts i domen och tingsrätten beslut stämmer överens med deras vilja. Samma överensstämmelse mellan tingsrättens beslut och barnets vilja har påvisats i dom 19G. Barnet uttrycker följande enligt tingsrätten: "Vidare har *barnet själv gett uttryck för en vilja att bo i Sverige med *pappan, vilket är förenligt med hans bästa. Med beaktande av den ålder och mognad som *barnet har uppnått ska de fästas stor vikt vid hans vilja". Tingsrätten beslutade att vårdnaden i fallet skulle tillfalla pappan. Beslutet och barnets uttryckta vilja stämmer därmed överens.

I två av de fyra tingsrättsdomarna från 2019, 19C och 19E, har barnen inte uttryckt någon specifik vilja om boende utan de har haft en likgiltig inställning till boendefrågan i vårdnadstvisten, något som presenteras i detta avsnitt gällande resultat som att beslutet stämmer överens med barnens vilja (*se avsnitt 6.3 analysmetod*). I 19C redovisas inte en specifik vilja från barnen gällande vilken förälder de helst bor med utan tingsrätten beskriver deras vilja på detta vis: "*Barnet och *barnet har gjort klart att de inte vill bo växelvis hos sina föräldrar". Vårdnaden i fallet tillföll pappan och eftersom barnen gjort klart för tingsrätten att de inte vill bo växelvis utan ha ett stadigt boende anses beslutet stämma överens med barnens vilja. Liknande scenario går att identifiera i tingsrättsdom 19E där barnet inte heller uttrycker någon bestämd vilja kring boendefrågan.

Till skillnad från tingsrättsdomarna från 2019 där fyra av nio domar överensstämde med barnets uttryckta vilja om boende och tingsrättens beslut så var det fem av nio domar med liknande resultat från 2020, vilket indikerar på en liten ökning. I tabell 2, femte kolumnen redovisas detta resultat. Två exempel på när barnets vilja och beslut stämmer överens i domarna från år 2020 är i dom 20H & 20I. I tingsrättsdom 20H beslutas det att barnet ska ha sitt stadiga boende hos sin mamma. Barnets vilja presenteras flera gånger i domen. Tingsrätten skriver bland annat: "*Barnet har under en lång tid konsekvent uttryckt att hon vill bo hos sin mamma och träffa sin pappa varannan helg" och "*barnet har tydligt uttryckt att hon vill ha en fast punkt och inte längre bo växelvis". Barnet har även fått uttrycka sin åsikt och fått sin röst hörd i

Socialtjänstens utredning som tingsrätten hänvisar till i domen. Tingsrätten beslutade i fallet att barnet skulle få bo hos mamman och barnet skulle träffa sin pappa varannan helg tillsammans med en rad andra umgängesbestämmelser. Således stämmer beslutet överens med barnets vilja. I dom 20I beslutades det att barnet skulle bo hos mamman men att båda föräldrarna skulle ha gemensam vårdnad om barnet. Under domskälet i domen identifieras barnets åsikt om boende: ”*Barnet vill bo hos henne och har uttryckt det mycket tydligt under målets gång”. Ytterligare ett citat gällande barnets vilja i boendefrågan går att hitta i domskälet. Tingsrätten skriver: ”*Barnet har dock såväl i barnsamtal som till sin behandlande psykolog genomgående under målets handläggning uppgett att han inte vill bo med *pappan. Båda citaten visar på att det ligger i barnets intresse att bo hos sin mamma och inte hos sin pappa, vilket även stämmer överens med det beslut som tingsrätten fastslog. Utöver de nämnda tingsrättsdomarna ovan, 20H och 20I, var det även tre andra domar där beslutet stämde överens med barnets vilja, dessa domar redovisas i tabell 2.

7.4 Har tingsrätten hänvisat till barnkonventionen artikel 12?

I tabell 1 femte kolumnen presenteras huruvida tingsrättsdomarna från 2019 har hänvisat till artikel 12 under utredningen eller under domskäl. Enligt tabell 1 hänvisade fyra av nio tingsrättsdomar till artikel 12 i barnkonventionen. I 19E, 19F och 19G har hänvisning till artikeln presenterats under domskäl och i 19H har hänvisning till artikeln enbart presenterats under utredningen. Under domskälet hänvisar 19H till 6 kap 2a § föräldrabalken istället där det framgår att ”...hänsyn ska tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad...”. I dom 19H har hänvisning till barnkonventionen artikel 12 gjorts, trots det har inget av barnen fått sin åsikt, barnen har ansetts i detta fall vara för unga för att kunna uttrycka deras åsikt och därför har ingen åsikt kunnat redovisats.

Tabell 2, som representerar resultatet från tingsrättsdomar år 2020, visar att fem av nio domar har hänvisat till barnkonventionen artikel 12. I 20D, 20B och 20A har hänvisningen skett under domskäl och i 20H och 20C har hänvisningen skett i bifogad bilaga från socialtjänstens utredning. I 20H framgår det under domskäl att ”Hänsyn ska tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad”, dock framgår det inte om detta är en hänvisning till barnkonventionen eller någon annan rättskälla. Liknande

omständighet ser man i dom 20C, där det under domskäl framgår att "... barnets egen vilja utifrån barnets ålder och mognad också är omständigheter som är av stor vikt vid bedömningen av vad som i dessa hänseenden är bäst för barnet". Ingen hänvisning har gjorts till någon specifik rättskälla men det är tydligt att barnets vilja beaktas i syfte att kunna besluta utefter barnets bästa. I dom 20I kan man även se att trots att de beaktat de rättigheter som följer av artikel 12 så har ingen hänvisning till artikeln gjorts. Domen har uttryckt att "Barnet har rätt att komma till tals och beroende på barnets ålder och mognad ska hänsyn tas till barnets vilja" men här framgår det inte heller vilken rättskälla det hänvisar till. I tabell 2 framgår det även att i dom 20D så har beslutet inte stämt överens med det äldsta barnets vilja, trots att de hänvisat till artikel 12 i barnkonventionen.

I många av de tingsrättsdomar som inte hänvisat till artikel 12 har hänvisningar gjorts till 6 kap 2a § föräldrabalken, som också menar att "...hänsyn ska tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad...". Det förekommer även domar utan hänvisning till specifik rättskälla, men som uttryckligen skriver att hänsyn till barnets åsikt ska tas med beaktning av barnets ålder och mognad. Det är svårt att veta om detta är med hänvisning till barnkonventionen eller föräldrabalken, men i tabellerna har det inte räknats som en hänvisning till barnkonventionen.

7.5 Övriga iakttagelser

Utöver de resultat som redovisas i tabell 1 och tabell 2 har vi iakttagit andra relevanta och intressanta resultat som presenteras nedan.

7.5.1 Begäran från förälder om att barnet ska få höras

En iakttagelse som har varit av intresse är att i två tingsrättsdomar har föräldrarna en vilja om att deras barn ska höras i målet. I båda fallen har tingsrätten avslagit föräldrarnas önskan gällande detta. Både i dom 19F och dom 20E förekommer iakttagelsen. I tingsrättsdom 20E skriver tingsrätten följande: "Som ovan har konstaterats har *mamman begärt att *barnet ska höras. Något som tingsrätten har avslagit". Någon vidare förklaring för varför tingsrätten har valt att avslå mammans begäran om att barnet ska få höras framkommer inte i domen. På liknande sätt skriver

tingsrätten gällande begäran från föräldern om att barnet ska få höras i tingsrättsdom 19F. Under bakgrundavsnittet i dom 19F skriver tingsrätten följande: "Tingsrätten har avslagit *pappans yrkande om att utse en medlare samt begäran om att få höra *barnet i rättegången". Även i den här domen presenteras ingen vidare förklaring bakom tingsrättens beslut.

7.5.2 Genom vilket organ framförs barnets åsikt

I tabell 1 går det att identifiera fyra tingsrättsdomar där barnets vilja uttrycks. Med grund i det har ytterligare en iakttagelse gjorts som handlar om i vilket sammanhang om barns vilja uttrycks. Det första man kan konstatera, vid genomgång av dessa fyra tingsrättsdomar, är att majoriteten av tingsrättsdomar bygger på utredningar från Familjerättsbyrån eller Socialtjänsten och det är dem som tingsrätten hänvisar till när de presenterar barns vilja eller åsikt gällande boendefrågan. Barn har under dessa utredningar fått framföra sin åsikt, ofta genom barnsamtal. Tingsrätten hör sällan barn själva utan hänvisar och åberopar i stället utredningar som underlag för beslut. Tre utav de fyra domarna hänvisade till utredningar av Familjerättsbyrån eller Familjerätten där barnet åsikt och vilja hade uttryckts. Dessa utredningar från Familjerättsbyrån kallas för vårdnads-, boende- och umgängesutredningar. En av domarna använde sig av utredning från Socialnämnden där barnet hade uttryckt sin åsikt.

I tabell 2 går det att avläsa att i sex av nio tingsrättsdomar från år 2020 framfördes barnets vilja och uttryck för åsikt. Vid genomgång av dessa sex tingsrättsdomar där barns vilja redovisas så presenterar tingsrätten barns åsikt genom att hänvisa till framför allt genom Familjerättsbyråns utredningar. Detta görs i fem av sex domar. Utöver att tingsrätten använder sig av utredningar från Familjerättsbyrån så har även barns vilja uttrycks i samtal med Socialtjänsten i form av BBiC-utredning och i samtal med legitimerade psykologer. I en av de sex domarna hänvisar tingsrätten till utredning av socialtjänsten samt i en av de sex domarna har barnet utöver Familjerättsbyråns utredning framfört sin vilja till en legitimerad psykolog.

Tingsrätten har inte i någon av de sammanlagt 18 domarna från både 2019 och 2020 valt att höra barn själva utan framför vad barnet har för vilja och åsikt i målet genom att hänvisa till vad barn har sagt i utredningar som har åberopats som bevisning i domarna.

7.5.3 Hänvisning till att hänsyn till barnets vilja ska tas framförs på olika sätt

Det är även anmärkningsvärt hur hänvisning till att hänsyn till barnets vilja ska tas har framförts på olika sätt i de olika tingsrättsdomarna. I tabell 1 har, som tidigare nämnts, fyra av tingsrättsdomarna hänvisat till artikel 12 under domskäl eller utredning. I alla dessa fall har även hänvisning gjorts till 6 kap. 2 a § föräldrabalken, som menar att "hänsyn tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad".

Barnkonventionens artikel 12 har alltså alltid använts som rättskälla i kombination med 6 kap. 2 a § föräldrabalken. I dom 19A framgår det att "Hänsyn ska också tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad", dock görs ingen hänvisning till specifik rättskälla. Liknande formulering framförs i dom 19C, där det uttrycks att "Barnet har även rätt att komma till tals och beroende på barnets ålder och mognad ska hänsyn tas till barnets vilja" utan att hänvisning till specifik rättskälla görs. Eftersom att ingen specifik hänvisning framförts i domarna går det inte att anta att detta stycke utgått från barnkonventionen.

Som tidigare presenterats har fem av domarna från tabell 2 hänvisat till artikel 12 under domskäl eller utredning. 20C och 20H hänvisar till artikeln under utredning enbart, dock framförs det under domskäl i båda fallen att hänsyn till barnets vilja ska tas. Ingen hänvisning till en specifik rättskälla har gjorts under domskäl, utan detta framgår endast under utredningen. I dom 20A, 20B och 20D hänvisar domen till barnkonventionen artikel 12 under domskäl. I dessa tre fall har även hänvisning gjorts till 6 kap. 2 a § föräldrabalken som också uttrycker att hänsyn till barnets vilja ska tas. Dom 20F och 20G framför under domskäl att hänsyn till barnets vilja ska tas, dock hänvisas detta genom 6 kap. 2 a § föräldrabalken och inte barnkonventionens artikel 12. Dom 20I framgår det under domskäl att "Barnet har rätt att komma till tals och beroende på barnets ålder och mognad ska hänsyn tas till barnets vilja", dock framgår detta utan hänvisning till specifik rättskälla. Dom 20E är den enda domen som inte på något sätt uttrycker att hänsyn till barnets vilja ska tas.

Det går att konstatera att varken de tingsrättsdomar från 2019 eller 2020 har hänvisat till barnkonventionen artikel 12 utan att också ha använt föräldrabalken som rättskälla. Dessutom framförs det ibland att hänsyn till barnets vilja ska tas, utan att hänvisa till varken barnkonventionen eller föräldrabalken.

7.5.4 Tingsrättens syn på utredningar

Tingsrätten bygger till stor del sina beslut på olika former av utredningar som har gjorts i samband med vårdnadstvist. Utredningarna görs ofta av Familjerättsbyrån, Socialtjänsten eller Socialnämnden. En iakttagelse som har identifierats är att det råder skilda meningar från tingsrättens sida om utredningar har brutit eller inte. Iakttagelsen har gjorts utifrån två domar från 2019, 19A och 19E. I tingsrättsdom 19A riktar tingsrätten stark kritik gentemot Familjerättsbyrån och Socialtjänsten som har varit de organ som utfört utredning i fallet. Tingsrätten uttrycker sin kritik mot utredningen i domen på följande sätt:

”*Barnet har inte fått komma till tals under utredningen hos Familjerättsbyrån vilket är en klar brist i utredningen. Det s.k barnsamtal som hölls av socialtjänsten med barnet* den 29 augusti 2018 redovisar inte *barnets egna tankar utan enbart hans reaktioner och svar på rena påståenden från socialsekreterarens sida om vad som har sagts om honom av andra. Lämpligheten i ett sådant sätt att hålla barnsamtal kan starkt ifrågasättas. Detsamma gäller att okritiskt redovisa det i vårdnadsutredningen istället för att hålla ett eget samtal med *barnet”.

Citatet taget från tingsrättsdom 19A som presenteras ovan visar på att tingsrätten är missnöjda med det utredningsarbete som Familjerättsbyrån och Socialtjänsten har genomfört i målet. Barnet har inte fått komma till tals på ett korrekt sätt utan krav eller riktade påståenden och frågor. Således går det att konstatera att tingsrätten i dom 19A inte är nöjda med den utredning som genomförts.

Åsikter gällande utredningens utformning går även att finna i tingsrättsdom 19E. I den här domen är man dock inte tingsrätten kritisk utan hävdar att utredningen inte har brutit trots att barnets konkreta vilja gällande boendefrågan inte har kommit till uttryck. Tingsrätten presenterar detta under domskäl och skriver:

”Tingsrätten konstaterar att *barnet endast är 10 år och att han i barnsamtal inte heller har uttryckt någon bestämd vilja. Tingsrätten anser inte heller att det är någon brist i utredningen att *barnet inte hörts ytterligare eftersom att hans ålder och kanske även mognad medför att stor försiktighet ska iaktas vid bedömningen av vad han verkligen vill”.

Scenariot i de två tingsrättsdomarna, 19A och 19E, är av liknande karaktär och handlar

om att barnet inte har fått komma till tals i barnsamtal eller utredningar. Däremot skiljer sig domarna åt i hur tingsrätten väljer att se på det. I tingsrättsdom 19A riktar tingsrätten stark kritik mot att barnet inte fått komma till tals men i dom 19E anser inte tingsrätten att utredningen har brustit alls vilket tydligt indikerar på en skillnad i hur tingsrätten väljer att se på utredningar där barn inte har fått komma till tals.

7.5.5 Användning av praxis

Ytterligare en iakttagelse som gjorts är användningen av domstolspraxis i beslut om barnets vilja bör beaktas i fallet. I tingsrättsdom 19F, 19E och 20D har hänvisning till praxis gjorts där domstolarna tagit hänsyn till en 13-årings respektive en 11-årings bestämda vilja (se NJA 1995 s. 398 och RH 1998:2). Detta har använts som en måttstock för att besluta om graden av hänsyn som ska tas till barnets vilja.

8 Analys

Olika teman, ord och mönster som framkommit genom kodningen av studiens material kommer att analyseras för att besvara studiens syfte och frågeställning. Tolkning och analys av resultatet kommer att ske med hjälp av tidigare forskning samt det teoretiska ramverk som studien har tagit avstamp i.

8.1 Applicering av barnperspektivet på tingsrätten

Det råder en skillnad i uppfattningen kring de utredningar där barn inte alls har kommit till tals som åberopats i några av tingsrättsdomarna (19A & 19E). Resultatet visar en skillnad i tingsrättens sätt att se på utformningen och arbetet av utredningarna samt i hur tingsrätten ser på att barn inte får möjlighet att komma till tals. Det går att argumentera för att beslutsfattare i tingsrätten upplever utredningar från bland annat Familjerättsbyrån och Socialtjänsten, där barn inte har fått komma till tals och uttrycka sin vilja, på olika sätt. Detta kan indikera på skillnad i användandet och synen på det barnperspektiv som den svenska regeringen beslutat att alla aktörer i samhället ska använda sig av. Lindgren och Halldén (2001) beskriver den utgångspunkt som den svenska regeringen har hävdad att alla ska utgå ifrån, vilket åsyftar att använda sig av ett barnperspektiv i olika situationer där man vill förstå hur barn ser på sin omvärld. Att tingsrätten besitter en skillnad i sättet att se på utredningar där barn inte alls får

komma till tals och hur barnsamtal sköts kan vara ett uttryck för att barnperspektivet inte tillämpas i den bemärkning som det borde. Barnets vilja och åsikt i frågor hamnar på så vis i skymundan trots att det är en grundprincip i FN:s barnkonvention att barn har rätt att komma till tals i frågor som rör hen och få sin vilja hörd. Tingsrätten bör alltid sträva efter att försöka se saker ur barnets perspektiv och försöka skapa sig en förståelse för hur barnet ser på situationen. Det går även att argumentera för att de aktörer som utformar utredningar till de mål som tingsrätten sedan beslutar i, också väljer att se olika på hur viktigt det är att barn kommer till tals och får uttrycka sin vilja. De har även olika åsikter gällande hur viktigt det är att förstå hur barnet upplever vårdnadstvisten och boendefrågan. Dessa aktörer, precis som tingsrätten, skiljer sig i användandet barnperspektivet och barns perspektiv.

Å andra sidan går det att argumentera för att tingsrätten i många fall använder sig av ett barnperspektiv. Resultatet gällande om tingsrättens beslut stämmer överens med den vilja om boende som barnet har uttryckt visade på att i nio av de tio domarna där det barnet har fått uttrycka sin vilja så har beslutet stämt överens. Möjligtvis kan detta vara ett uttryck för att tingsrätten arbetar utifrån ett barnperspektiv och strävar åt att försöka förstå barnet och dess tankevärld och sättet barnet ser på olika sammanhang och situationer och väljer att utgå från detta vid beslutsfattandet. Att resultatet visar att på att nio av tio domar besitter en överensstämmelse mellan barnets vilja och tingsrättens beslut kan vara en indikation på att tingsrätten vill uppnå den vilja som barn har uttryckt och försöker ta hänsyn till önskan om boende som barnet har förmedlat. Detta visar på ett tydligt användande av barnperspektiv och vilja att försöka få barnets perspektiv att stå i centrum. Det skildrar även faktumet att barn har fått ett utrymme till delaktighet i vårdnadstvisterna både från 2019 och 2020 och att deras åsikt tas i beaktning vid beslut som rör dem.

8.2 Varför hörs inte barn i rätten?

Det går att konstatera att resultatet visar på att tingsrätten aldrig på egen bevåg hör barn i rättsprocessen. Detta gäller oavsett vilken ålder som barnet besitter. Tingsrätten hänvisar och åberopar istället olika utredningar från bland annat Familjerättsbyrån eller Socialtjänsten och det är i dessa utredningar som barn, i många fall, får komma till tals och uttrycka sin åsikt och vilja. Tingsrätten väljer att inte kommentera, i någon av

de 18 tingsrättsdomar som studien bygger på, varför de inte väljer att föra talan med barnet själva eller varför förhör med barn inte görs. Artikel 12 i barnkonventionen bygger på att barn ska få sin röst hörd och få uttrycka sin åsikt något som tingsrätten ska ta i beaktning vid beslutsfattande i frågor som rör barn. Dock beskrivs det inte på vilket specifikt sätt barn ska få komma till tals på i artikel 12 något som kan vara av vikt när tingsrätten väljer att inte höra barn i rätten utan förlitar sig på utredningar. Detta speglar återigen problematiken med tolkningsutrymmet med artikel 12 något både Stern (2007) och Leviner (2018) nämner vid diskussion om dess användandet i det svenska rättssystemet och som Krappmann (2010) belyser det i en internationell kontext. Det beskrivna problemet här ovan med att tingsrätten inte väljer att höra barn själva, kan indikera på att tolkningsutrymmet med artikel 12 är för problematiskt vilket kan påvisa en negativ tendens för barns delaktighet vid vårdnadstvister.

Det är svårt att förklara utifrån den här studien varför tingsrätten väljer inte höra barn själva utan hänvisar till utredningar. Även här går det att argumentera för att tingsrätten inte använder sig av ett barnperspektiv vid rättsprocess. Man väljer att frångå principen om att man ska försöka att förstå hur barn ser på omvärlden och situationer de befinner sig i som begreppet innebär. Barnets perspektiv hamnar i skymundan trots att de borde stå i centrum. För att bringa ytterligare klarhet i dessa frågor hade intervjuer med domare och beslutsfattare i tingsrätten kunnat vara en viktig faktor för att skapa sig en förståelse och uppfattning om varför dessa förhör med barn inte genomförs. Således anser vi att det hade kunnat vara av stort värde vid forskning av ämnet i framtiden att undersöka detta fenomen genom intervjuer och samtal med domare för att öka förståelsen för varför de inte väljer att höra barn själv i rättsprocesser gällande vårdnadstvister.

8.3 Varför skiljer sig uppfattningen när ett barn anses vara tillräckligt gammal och mogen?

Som presenteras i resultatet skiljer sig åldrarna markant på de barn som berörs i tingsrättsdomarna, med den yngsta på tre år och äldsta på 16 år. De barn som fått uttrycka sin åsikt i domarna från 2019 var 10, 13, 14 och 15 år gamla. De som inte fick utrymme att uttrycka sin åsikt var 3, 5 och 6 år gamla. Man kan se en tydlig skillnad i ålder hos de som får höras och inte, vilket kan förklaras med att de yngre anses vara för

unga för att få deras åsikt beaktad. Å andra sidan anser tingsrätten i 19A (fem år) att utredningen brustit på grund av att barnet inte fått höras, samtidigt som det anförs i 19H (tre och sex år) att tingsrätten anser att barnen är för unga för att få deras åsikt beaktad och därför har de ej hörts i utredningen. I tingsrättsdomarna från 2020 framgick det att de barn som fått uttrycka sin åsikt var 10, 11, 12, 13 och 15 år gamla. De som inte fick uttrycka sin åsikt var 3, 4, 5, 13 och 16. I dessa domar blir bilden av tingsrättens beslut om ett barn ska höras eller inte lite otydligare till skillnad från föregående år, då åldersspannen går in i varandra. I ett av fallen hörs barnet på tolv år, men åsikten tas inte med i beaktning då barnet inte anses uppnått tillräcklig mognadsgrad. I ett annat fall med åldrarna tre och fyra år beslutas att barnen varit för unga för att överhuvudtaget höras. Vid två av fallen där, barnets åsikt inte framförts, är barnen fem och 13 år gamla utan att tingsrätten kommenterat varför barnen inte hörts.

Det är tydligt att det inte råder någon överensstämmelse bland tingsrättens beslut i vid vilken ålder ett barn anses uppfylla kraven för att få hans åsikt beaktad. Man kan inte se någon klarhet i frågan efter att barnkonventionens artikel 12 har inkorporerats, snarare tycks otydligheterna ökat. Som även Stern (2007) belyser i tidigare forskning är formuleringen av artikel 12 problematisk. Artikel 12 i barnkonventionen fastslår ingen specifik åldersgräns, utan menar endast att "de barn som är i stånd att bilda egna åsikter...". Formuleringen är otydlig och vag i vad som anses vara en bra ålder för ett barn att få utrymme att uttrycka sina åsikter, vilket medför svårigheter vid tolkning och tillämpning av principen. Tingsrätten får ett stort tolkningsutrymme vilket kan vilseleda dem i tillämpningen av artikeln, vilket kan förklara varför barn fått komma till tals olika mycket trots samma åldrar i de domar vi behandlat. Förutsägbarheten bland tingsrättsdomarna blir inte självklar på grund av det befintliga tolkningsutrymmet.

Sannerstedt förklarar implementeringsproblemet enligt Lundquists teori om att tillämparen ska förstå, kunna och vilja genomföra ett beslut. Han belyser även de faktorer han anser påverkar en implementering negativt, varav en faktor är motstridande och vaga beslut. Som tidigare forskning argumenterat för så tycks artikel 12 i barnkonventionen vara för vagt formulerad, vilket ger domstol ett stort tolkningsutrymme. Detta skulle förklara det skilda resultat i åldrarna på de barn som får höras och inte höras.

Likväl som otydligheten är närvarande på grund av tolkningsutrymmet, fann vi fall där tingsrätten använt praxis som en vägledning i beslut om barnens vilja ska tillmätas betydelse eller inte. I praxis framgår det att en 11-åring och en 13-åring har fått deras vilja beaktad. Det är anmärkningsvärt att inte fler tingsrättsdomar än tre (två från 2019 och en från 2020) av 18 stycken har hänvisat till denna praxis, när den kan bidra med en tydlig vägledning bestämmelser om vid vilken ålder ett barns åsikt bör beaktas. Dock är denna praxis en vägledning för huruvida barnets åsikt ska tillmätas betydelse och inte om barnet ska höras överhuvudtaget. Det framgår i en stor del av tingsrättsdomarna att barnets åsikt inte överhuvudtaget hörts. I barnrättskommitténs allmänna kommentar framgår det tydligt att artikel 12 försäkrar alla barns rätt att höras, sedan att dessa åsikter vidare ska tillmätas betydelse där barnets ålder och mognad blir avgörande.

8.4 Tillämpning av barnkonventionen artikel 12

Från 2019 hänvisade fyra av nio tingsrättsdomar till artikel 12 i barnkonventionen. Efter att barnkonventionen inkorporerats, år 2020, hänvisade fem av nio tingsrättsdomar till artikel 12 i barnkonventionen. I alla nio tingsrättsdomar som hänvisat till artikeln har även en hänvisning gjorts till 6 kap 2a § föräldrabalken, som likt artikel 12 menar att barnet har rätt att få sin vilja hörd. I och med en inkorporering av barnkonventionen till svensk lag kunde man föreställt sig att den skulle fått ett större erkännande som rättskälla, något som FN:s barnrättskommitté, Unicef och riksdagen menat varit en anledning till inkorporeringen. I statens offentliga utredning gällande barnkonventionen och svensk rätt framgår det att den tidigare lagstiftningen inte säkerställt att ett barn i en familjerättslig tvist får uttrycka sina åsikter på det sätt som artikel 12.2 i barnkonventionen avser (SOU 2020:63 s.572). Dessutom framgick det i (Prop. 2017/18:186 s. 92–93) att särskilt fokus bör ligga på principen om barnets rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade vid inkorporeringen.

Vad man kunnat se utifrån tingsrättsdomarna är att ingen domstol använt barnkonventionen som ensam rättskälla, varken innan eller efter inkorporeringen, utan alltid i kombination med föräldrabalken. Eftersom den aldrig använts som ensam rättskälla kan man inte påstå att konventionen fått ett större erkännande inom domstol.

Det är tydligt att detta inte korresponderar med de förväntningar som presenterats i (Prop. 2017/18:186) och (SOU 2020:63) angående inkorporeringen av barnkonventionen. Det går inte att finna någonting som talar för att en förändring skett i domstolens tillämpning av barnkonventionens artikel 12, utan hänvisning till artikeln sker på samma sätt och i samma utsträckning som den gjorts innan inkorporeringen. Detta kan enligt Sannerstedts (2001) tolkning av styrningsmodellen förklaras med att implementeringens rationalitet är låg, det vill säga de resultat som eftersträvas av beslutsfattaren inte uppnåtts. Ointresse eller ovilja hos tillämparen kan vara en av faktor som påverkar en implementering negativt, enligt Sannerstedt. Att domstol skulle ha en ovilja att tillämpa barnkonventionens artikel 12 skulle kunna bero på att den helt enkelt anses likvärdig med 6 kap 2a § föräldrabalken. Föräldrabalken har haft lagstöd en längre tid än barnkonventionen vilket kan ha gett den mer legitimitet, framförallt inom familjerättsliga tvister.

Varken föräldrabalken eller barnkonventionen har företrädesrätt, vilket gör att den ena inte har en högre rättslig status än den andra. Under avsnitt *1.5.1. Företrädesrätt* redogjordes det för den företrädesrätt som Norge föreskrivit barnkonventionen, vilket innebär att konventionen väger tyngre vid konflikt med andra lagar. Eftersom 6 kap 2a § föräldrabalken och barnkonventionen artikel 12 inte hamnar i konflikt med varandra vid rättsprocesser är det inte nödvändigt att den ena skulle ha företrädesrätt. Men eftersom det framgår i statens offentliga utredning att den tidigare lagstiftningen har brustit i att ett barn i en familjerättslig tvist får uttrycka sina åsikter på det sätt som artikel 12.2 i barnkonventionen avser, bör man eftersträva att barnkonventionen används i större utsträckning än föräldrabalken (SOU 2020:63 s.572). Om tillämpning av barnkonventionens artikel 12 ska användas i större utsträckning kan man föreskriva en företrädesrätt, på så sätt besitter barnkonventionen en högre rättslig status än andra rättskällor och kommer därmed att tillämpas ytterligare.

9 Avslutande diskussion

Syftet med studien har varit att undersöka hur barn får utrymme att komma till tals och hur deras delaktighet skildras i rättsprocesser gällande vårdnadstvistärenden från 2019 och 2020. Studien syftar även till att undersöka om inkorporeringen har påverkat

tillämpningen av artikel 12 i barnkonventionen vid vårdnadstvister. och hur detta isåfall skildras i den rättsliga praxisen. För att uppnå syftet har vi arbetat utifrån två frågeställningar som presenterades under avsnitt 2.

1. Hur skildras barns rätt till att vara delaktiga i rättsprocessen vid vårdnadstvister?

2. Hur har inkorporeringen av barnkonventionen påverkat tillämpningen av barnkonventionens artikel 12 i domar gällande vårdnadstvister?

Sammanfattningsvis är det tydligt hur barns rätt till att vara delaktiga i rättsprocessen vid vårdnadstvister skiljer sig åt markant och att beslutet om delaktighet ligger i domstolens händer. I och med att artikel 12 inte fastslår en specifik ålder som domstol bör förhålla sig till ger det upphov till ett stort tolkningsutrymme som medför svårigheter vid tillämpning av barnkonventionens artikel 12. Domstol får ett utrymme att nästintill fritt välja vilka barn som de anser lämpade för att höras och hur mycket deras vilja ska vägas in i beslutet. Utifrån det resultat vi funnit i tingsrättsdomarna och de analyser vi genomfört kring ämnet är det tydligt att den vaga formuleringen av artikel 12 ger upphov till ett för stort tolkningsutrymme. För att rättsprocesser vid vårdnadstvister ska ligga i linje med vad barnkonventionens artikel 12 avser och barns rätt till delaktighet ska säkerställas, krävs en tydligare och mer vägledande formulering av artikeln. Trots att det finns en problematik med tolkningsutrymmet skildras en positiv tendens gällande barns utrymme till delaktighet. Tingsrättsdomarna visar på att de barn som faktiskt hörs i rätten ofta får deras åsikt beaktad och beslutet stämmer överens med deras vilja. Detta tycks dock inte ha utvecklats på grund av inkorporeringen, utan tendensen fanns även från 2019:s tingsrättsdomar.

Att barn aldrig hörs på egen bevåg i rättsprocessen, utan alltid får deras åsikt förmedlade via genomförda utredningar är något som också kan förklaras med det befintliga tolkningsutrymmet som artikel 12 i barnkonventionen har. Artikeln formuleras enligt följande: "...antingen direkt eller genom en företrädare eller ett lämpligt organ och på ett sätt som är förenligt med nationella procedurregler". Artikeln fastslår inte hur ett barn ska höras utan lämnar frågan öppen för tolkning. Det går dock inte att påvisa att det skulle ge upphov till negativa effekter när ett barn hörs genom en

genomförd utredning, snarare tvärtom skulle det gå att argumentera för att en utredning genomförd av utbildade personer besitter en högre förmåga att kunna förmedla ett barns åsikter. Att barn inte hörs på eget bevåg i rättsprocessen indikerar även på att tingsrätten brister i arbetet med att använda sig av barnperspektiv och förmågan att försöka sätta sig in i barns tankevärld och upplevelser, något om regeringen fastslagit att man ska arbeta och sträva efter.

Trots att barnkonventionen har inkorporerats till svensk lag och fått lagstöd tycks inte detta påverkat tillämpningen som sker på samma sätt och i samma utsträckning som året innan konventionen blev lag. Inkorporeringen har inte gett upphov till ett större användande av barnkonventionens artikel 12. Det är uppenbart att 6 kap 2a § föräldrabalken väger lika tungt, om inte tyngre vid tingsrättens hänvisning till lag. Det går inte att se någon tendens på att barnkonventionen skulle försäkra barnets rättighet till delaktighet i rättsprocesser mer än vad föräldrabalken gör, trots att det i lagförslaget framgår att barnkonventionen skulle säkerställa barnets rättigheter till delaktighet i större utsträckning än tidigare lagstiftning. Om målet är att domstol i större utsträckning ska använda barnkonventionens artikel 12, istället för föräldrabalken bör barnkonventionen föreskrivas företrädesrätt.

Som tidigare nämnts så är det av intresse att genomföra en vidare undersökning hur rättstillämpare ser på barns rättighet till delaktighet vid rättsprocesser och inkorporeringen av barnkonventionens artikel 12. Detta skulle ge en tydligare bild av hur domstolar arbetar med dessa ärenden och förmodligen även ge en förklaring på den problematik som skildrats i denna studie. Vidare forskning inom ämnet kan bringa klarhet i den problematik som finns inom ämnet.

Referenser

1177 Vårdguiden (2019) *Barnets utveckling 1-2 år*. <https://www.1177.se/barn--gravid/sa-vaxer-och-utvecklas-barn/barnets-utveckling/barnets-utveckling-1-2-ar/> [2021-04-23].

Baier, Matthias, Nafstad, Ida & Svensson, Måns (2018). *Om rättssociologi: en introduktion*. Upplaga 1 Lund: Studentlitteratur

Barnombudsmannen. (u.å.a) *barnkonventionen*. <https://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/barnkonventionen/> [2021-04-14]

Barnombudsmannen. (u.å.b) *Konventionstexten*. <https://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/barnkonventionen/konventionstexten/> [2021-04-14]

Barnombudsmannen (u.å.c) *Allmänna kommentarer*. <https://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/barnkonventionen/allman-na-kommentarer/> [2021-04-14]

Barnombudsmannen (2019). *Frågor och svar inför att barnkonventionen blir svensk lag*. <https://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/barnkonventionen/barn/fr-agor-och-svar-infor-att-barnkonventionen-blir-svensk-lag/> [2021-04-14]

Barnrättskommittén (2009). Allmänna kommentarer nr 12. Barnets rätt att bli hörd.

Bryman, Alan (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. tredje upplagan Stockholm: Liber

Denscombe, Martyn (2016). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. 3., rev. och uppdaterade uppl. Lund: Studentlitteratur

Domstolsverket (2020) *Domstolsstatistik 2020*. <https://www.domstol.se/globalassets/filer/gemensamt-innehall/styrning-och-riktlinjer/statistik/2021/domstolsstatistik-2020.pdf>

Halldén G. (2003) *Barnperspektiv som ideologiskt och metodologiskt begrepp*. Pedagogisk forskning i Sverige Vol 8 nr 1-2 s.12-23.

Krappmann, L. (2010). *The weight of the child's view (Article 12 of the Convention on the Rights of the Child)*. The International Journal of Children's Rights Vol. 18 Issue 4, p501-513.

Leviner, P. (2018). *Barnkonventionen som svensk lag: en diskussion om utmaningar och möjligheter för att förverkliga barns rättigheter*. Förvaltningsrättslig tidskrift. 2: 287-311.

Lindgren, A-L & Halldén, G. (2001) *Individuella rättigheter; autonomi och beroende. Olika synsätt på barn i relation till FN:s barnkonvention*. Utbildning & Demokrati, 10 (2), s. 65-80.

Lundquist, Lennart, 1987. *Implementation Steering. An Actor-Structure Approach*. Lund: Studentlitteratur.

Ponnert, Lina & Sonander, Anna (red.) (2019). *Perspektiv på barnkonventionen: forskning, teori och praktik*. Upplaga 1 Lund: Studentlitteratur

Regeringskansliet (2015). *Offentlighetsprincipen*. <https://www.regeringen.se/sa-styrs-sverige/grundlagar-och-demokratiskt-deltagande/offentlighetsprincipen/>. [2021-04-15]

Regeringskansliet (2020) *Idag blir barnkonventionen svensk lag*. <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2020/01/idag-blir-barnkonventionen-svensk-lag/> [2021-04-14]

Regeringskansliet (u.å.) *Barnkonventionen som svensk lag*. <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/barnkonventionen-som-svensk-lag/> [2021-05-27]

Sannerstedt, A 1997, *Implementering - hur politiska beslut genomförs i praktiken*. i B Rothstein (red.), *Politik som organisation : förvaltningspolitikens grundproblem ; 2., [utök.] uppl.*. SNS Förlag.

Sannerstedt, A 2001, *Implementering - hur politiska beslut genomförs i praktiken*. in B Rothstein (ed.), *Politik som organisation*. SNS Förlag.

Socialdepartementet (2017). *Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter*. Regeringens proposition 2017/18:186. Stockholm: Regeringskansliet.

Socialdepartementet (2018). *Konvention om barns rättigheter*. Stockholm: Regeringskansliet.
<https://www.regeringen.se/49d199/globalassets/regeringen/dokument/socialdepartementet/barnets-rattigheter/konventionen-om-barnets-rattigheter-svenska-2018.pdf>

Socialdepartementet (2018). *Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter*. Stockholm: Regeringskansliet. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2018/03/prop2.-201718186/> [2021-05-26]

Sommer, Dion, Pramling Samuelsson, Ingrid & Hundeide, Karsten (2011). *Barnperspektiv och barnens perspektiv i teori och praktik*. 1. uppl. Stockholm: Liber

SOU 2016:19. *Barnkonventionen blir svensk lag*. Betänkande av Barnrättighetsutredningen.

SOU 2020:63. *Barnkonventionen och svensk rätt*. Betänkande av Barnkonventionsutredningen.

Stern, R. (2007). *Rätten till deltagande enligt FN:s barnkonvention*. Nordic Journal of Human rights, 25(1)

Stern, R. & Jörnruud, M. (2011). *Barnkonventionens status - en utvärdering av för- och nackdelar med barnkonventionen som svensk lag*. Edita Västra Aros. Stockholm: Unicef Sverige

Sveriges Domstolar (2021) *Vårdnad, boende och umgänge*. <https://www.domstol.se/amnen/familj/foraldrar-och-barn/vardnad-boende-och-umgange/> [2021-05-05]

Unicef. (u.å a). *Barnkonventionen är vårt uppdrag* <https://unicef.se/barnkonventionen> [2021-04-14]

Unicef (u.å.b) *Sverige får kritik av FN*. <https://unicef.se/barnkonventionen/sverige-far-kritik-av-fn> [2021-05-04]

Unicef. (u.å.c). *Vad menas med inkorporering och transformering?* <https://unicef.se/fragor/vad-menas-med-inkorporering-och-transformering> [2021-04-14]

Unicef. (2020). *Barnkonventionens ställning i Sverige*. <https://unicef.se/projekt/barnkonventionens-stallning-i-sverige> [2021-04-14]

United Nations, *Convention on the Rights of the Child, 2015, CRC/C/SWE/CO/5* <https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument-for-nedladdning/publikationer/concluding-observations-2015.pdf> [granskad 2021-04-14]

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet

Åhman, K. (2011). *Rättsutlåtande om inkorporation av barnkonventionen*. Juridiska institutionen. Working paper 2011:4.

Tingsrättsdomar

19A	Mål nr T 5104-18
19B	Mål nr T 5192-18
19C	Mål nr T 10507-18
19D	Mål nr T 7155-17
19E	Mål nr T 5733-18
19F	Mål nr T 5659-17
19G	Mål nr T 11503-18
19H	Mål nr T 3360-18
19I	Mål nr T 16645-18
20A	Mål nr T 332-20
20B	Mål nr T 4357-19
20C	Mål nr T 7468-19
20D	Mål nr T 5132-19
20E	Mål nr T 5729-18
20F	Mål nr T 403-19
20G	Mål nr T 403-19
20H	Mål nr T 15149-19
20I	Mål nr T 7645-19